

Životní aspirace romských žáků

Soňa Kinská

Bakalářská práce
2012

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Soňa KINSKÁ**
Osobní číslo: **H09094**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Životní aspirace romských žáků**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti životních aspirací, života v romské rodině, vzdělávání Romů.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu, technikou dotazníku.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HÜBSCHMANNOVÁ, M. Šaj pes dovakeras. Můžeme se domluvit. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1998. ISBN 80-7067-905-0.

KŘIVOHLAVÝ, J. Psychologie smysluplnosti existence: Otázky na vrcholu života. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1370-5

NEČAS, C. Romové v České republice včera a dnes. 5. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-244-0497-4.

ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme - jde o to jak. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-250-5.

ŠOTOLOVÁ, E. Vzdělávání Romů. Praha: Grada, 2001. 2. vyd. ISBN 80-247-0277-0.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. listopadu 2011

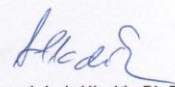
Termín odevzdání bakalářské práce:

4. května 2012

Ve Zlíně dne 12. ledna 2012

doc. Ing. Anežka Lengalová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

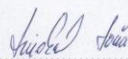
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 28.3.2010.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpirá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Práce se zabývá tím, čeho chtějí romské děti ve svém životě dosáhnout na poli vzdělávání, a budoucího povolání. Teoretická část vymezuje základní pojmy. Obsahuje krátký přehled romské historie, rodinné prostředí a tradiční romskou výchovu, popisuje romské lokality, přístup Romů ke vzdělávání a práci.

Praktická část popisuje metody výzkumu a zpracování dotazníkového šetření, včetně prezentace výsledků.

Klíčová slova: aspirace, motivace, životní cíle, Romové, rodinné prostředí, romská výchova, sociální vyloučení, sociálně vyloučená romská lokalita, vzdělávání

ABSTRACT

This work deals with the topic of what Roma children want to achieve in their lives in the fields of education and future profession. The theoretical part defines basic concepts. It contains a brief overview of Roma history, family environment and traditional Roma education. It also describes the localities, the attitude of Romas to education and work. It also specifies the methods of research and survey process, including the presentation of results.

Keywords: aspiration, motivation, life goals, Roma, family environment, Roma education, social exclusion, socially excluded Roma locality, education

Děkuji vedoucímu mé bakalářské práce panu Mgr. Jakubovi Hladíkovi, Ph.D. za velmi užitečnou pomoc, kterou mi poskytl při psaní mé bakalářské práce.

Nesmím zapomenout také na svou rodinu, která mi poskytla morální podporu při psaní mé bakalářské práce.

Motto

Madikh pre amari cipa, dikh pro amaro jilo.

Nekoukej na naši kůži, dívej se na naše srdce.

Romské přísloví

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 ŽIVOTNÍ ASPIRACE	13
1.1 MOTIVACE.....	13
1.2 ASPIRACE	15
1.3 ŽIVOTNÍ CÍLE	16
2 ŽIVOT V ROMSKÉ RODINĚ A JEJÍ VLIV NA BUDOUCÍ ŽIVOT	19
2.1 Z ROMSKÉ HISTORIE PO SOUČASNOST	19
2.1.1 Vznik pojmenování Rom	20
2.2 RODINA A RODINNÉ PROSTŘEDÍ	21
2.2.1 Prostředí romské rodiny a rodina	23
2.2.2 Prostředí, ve kterém děti vyrůstají ve Vsetíně.....	24
2.3 VÝCHOVA	25
2.3.1 Romská výchova	25
2.3.2 Tradiční romské hodnoty.....	28
2.4 SOCIÁLNÍ VYLOUČENÍ.....	28
2.4.1 Sociálně vyloučená romská lokalita	31
2.4.2 Sociálně vyloučená romská lokalita ve Vsetíně	31
2.4.2.1 První lokalita.....	32
2.4.2.2 Druhá lokalita	33
2.4.2.3 Třetí lokalita.....	34
3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ A PLÁNOVÁNÍ BUDOUCÍHO ZAMĚSTNÁNÍ	36
3.1 VZDĚLÁVÁNÍ ROMSKÝCH ŽÁKŮ.....	37
3.2 PŘEDPOKLADY ROMSKÝCH ŽÁKŮ KE VZDĚLÁVÁNÍ	38
3.3 SITUACE VE VSETÍNĚ V OBLASTI VZDĚLÁVÁNÍ	40
3.3.1 Základní a střední školy	41
3.3.2 Základní škola praktická	41
3.4 ROMOVÉ, PLÁNOVÁNÍ BUDOUCNOSTI A POVOLÁNÍ	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	43
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	44
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍL VÝZKUMU	44
4.2 STANOVENÍ HYPOTÉZ	44
4.3 VYBRANÝ DRUH VÝZKUMU A VOLBA VÝZKUMNÝCH TECHNIK	45
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR	46
4.5 REALIZACE VÝZKUMU A SBĚR DAT	46
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU	48

5.1	DEMOGRAFICKÉ ÚDAJE.....	48
5.2	VZDĚLANOSTNÍ ASPIRACE	51
5.3	ZÁJEM A VLIV RODINY NA VZDĚLÁVÁNÍ	54
5.4	OTÁZKA BYDLENÍ.....	57
5.5	VOLBA POVOLÁNÍ.....	59
5.6	ŽIVOTNÍ CÍLE A PLÁNY.....	61
6	STATISTICKÁ METODA.....	66
6.1	FISHERŮV KOMBINATORICKÝ TEST	66
6.1.1	Vzdělanostní aspirace po ukončení základní školy.....	67
6.1.2	Rodičovská podpora při studiu.....	67
6.2	TEST NEZÁVISLOSTI CHÍ-KVADRÁT PRO ČTYŘPOLNÍ TABULKU.....	68
6.2.1	Profesní aspirace	68
6.2.2	Vzdělanostní aspirace.....	69
7	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ.....	70
	ZÁVĚR	74
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	76
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	79
	SEZNAM OBRÁZKŮ	80
	SEZNAM TABULEK.....	81
	SEZNAM PŘÍLOH.....	82

ÚVOD

O budoucnosti Romů, jejich životě a integraci do naší společnosti, se v našich médiích neustále diskutuje. V současnosti je to myslím velice aktuální a ožehavé téma. Spousta politiků si na boji proti „nepřizpůsobivým občanům“, potažmo Romům staví svoji kampaň a politickou kariéru. Romy se snaží spíše sestěhovávat do velkých skupin, nejlépe na okraje měst. Každý si ale musí uvědomit, že sestěhováním občanů, kteří jsou bez zaměstnání a žijí na pokraji chudoby, bude mít za následek navazující sociální a ekonomické problémy. Začne zde bujet kriminalita, různé typy závislostí, většinou stoupá jejich zadluženost. Lidé zde téměř nevidí pozitivní příklad a přístup ke vzdělání, zaměstnání.

Chtěla bych se na tuto romskou problematiku zaměřit a to i z těch důvodů, že jsem obyvatelka města, kde žije početná skupina Romů, dokonce mediálně známá a společně soužití romské minority s „bílou“ majoritou tu není zcela bez problémů. Můžu říct, že mě tyto vzájemné vztahy mezi lidmi nenechávají chladnou. Pokaždé, když ve městě potkám romské děti, zamýšlím se nad tím, co je v jejich životě motivuje, jaké jsou jejich plány do budoucna.

Myslím si, že se zde určitě dají nalézt děti, které toho chtějí dokázat více než jejich rodiče nebo kamarádi, chtějí studovat na školách, mít dobré zaměstnání, chtějí, aby si jich lidé vážili za to, co dokázaly. Děti, které již nechtějí být strkány do jednoho pytle s těmi, co si ničeho neváží, jsou téměř bez vzdělání, peněz, bydlení...

Setkávám se i s romskými dětmi, které mají dobré rodinné zázemí a rodiče mají zájem o jejich vzdělání. Právě tyto děti možná od nás bílých zažívají větší příkoří tím, že je na ně pohlíženo skrz prsty jen proto, že jsou Romové.

Abychom dokázali Romům alespoň trochu porozumět, musíme se o romském etniku dozvědět o něco více, než známe z každodenního kontaktu. Pokud se budeme zajímat i o jejich historii, pochopíme i některé povahové rysy a příkoří, která si nesou z minulosti.

Ve své práci bych se tedy chtěla věnovat tomu, čeho chtějí romské děti ve svém životě dosáhnout, jaké jsou jejich touhy a cíle na poli vzdělávání a budoucího povolání.

Mým cílem je zjistit, jak tyto jejich životní aspirace ovlivňuje prostředí, ve kterém vyrůstají a žijí. Zda mají děti, které bydlí v sociálně vyloučených romských lokalitách Vsetína roz-

dílné životní cíle, nebo zda tato lokalita nehraje vůbec žádnou roli. Zda jsou jejich životní aspirace podmíněny více kulturou nebo prostředím ve kterém žijí.

V teoretické části nejprve vymezím některé hlavní pojmy, kterým se budu v práci věnovat, poté popíšu ve zkratce historii Romů. Zaměřím se i na prostředí, výchovu v rodině a přístup ke vzdělávání samotných Romů, na jejich plánování budoucnosti. Také popíšu jaká je situace romských dětí v oblasti vzdělávání a prostředí ve kterém žijí.

V praktické části se zaměřím na zpracování výsledků dotazníkového šetření, které jsem provedla mezi romskými dětmi a mládeží ve Vsetíně, kdy jsem zjišťovala, jaké mají tyto děti a mládež plány do budoucna, jak moc je ovlivňuje prostředí v těchto plánech a čeho by chtěly ve svém životě dosáhnout. V závěru shrnu všechny zjištěné údaje z výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ŽIVOTNÍ ASPIRACE

Pojem aspirace a životní aspirace je velice široký. Patří k základním psychologickým procesům, stejně tak jako motivace. Každý jedinec si ve svém životě stanovuje jisté cíle, kterých by chtěl ve svém životě dosáhnout. Je určitým způsobem k dosažení těchto cílů motivován a má zároveň ambice jich dosáhnout.

1.1 Motivace

Motivace je termínem, který je odvozen z latiny – *movare* (hýbati, pohybovati). Každá činnost člověka je něčím motivována, jak vědomě, tak nevědomě. Motivace je hybnou silou, která nás pudí k uspokojení našich vlastních potřeb.

Motivace jako vnitřní psychický proces vede jedince k jistému chování a jednání, které je zaměřeno k dosahování určitých cílů. Má svou intenzitu i rozličnou délku trvání. Toto chování se může měnit, například když daný cíl ztratí pro jedince svou hodnotu nebo je příliš nedosažitelný. Může docházet k upuštění od daných cílů, nebo k jejich výměně. (Nakonečný, 2004, s. 181)

Plháková (2005, s. 319) definuje motivaci jako souhrn všech vnitřních duševních pochodů, které se snaží chování jedince nějakým způsobem zorganizovat a zaktivovat, aby jedinec mohl dosáhnout pozitivní změny a tím změnit existující negativní situaci.

Motivaci chápeme jako vnitřní proces člověka, zatímco motivování je vnější působení, které vede ke změně chování jedince. Sociálnímu prostředí můžeme připsat při utváření lidských motivů funkci „spouštěcí a dotvářející“. (Řezáč, 1998, s. 35)

Čačka (2002, s. 42) uvádí, že motivace je v raném dětství ještě velice přelétavá, krátkodobě orientovaná, s dominancí požadavků sociálního prostředí, ve kterém se dítě nachází. Teprve s věkem narůstá zaměření na konkrétní motivy a plnění stanovených cílů.

Motivace nemá žádnou obecně přijímanou teorii, která by odpovídala na všechny dílčí otázky.

Základním zdrojem motivace je tedy motiv – pohnutka. Tato pohnutka nás vede k aktivitě. Mohli bychom ji také označit za potřebu. Jedinec se rodí s již vrozenými – primárními motivačními dispozicemi. Jsou to naše instinkty a biologické potřeby (potřeba potravy, vyměšování, dýchání, spánku atd.). Dále jsou to získané – sekundární motivační dispozice.

Tyto se utvářejí na základě sociální zkušenosti a vycházejí z primární motivace. Jsou inter-individuálně rozdílné podle svého zaměření a intenzity. I více motivů současně může vést jedince k určitému jednání. (Janoušek a Slaměník, 2008, s. 147-148)

Mezi nejznámější teorii motivů patří Maslowova hierarchie motivů – potřeb, kdy tyto potřeby seřadil od těch nejnižších, které zajišťují základní biologické přežití, až po ty nejvyšší, potřeby sebeuplatnění. Tato teorie předpokládá, že aby mohly nastoupit vyšší potřeby, musíme nejprve naplnit potřeby nižší.

Aby se osobnost zdravě vyvíjela, nestačí pouze uspokojit základní potřeby. Je to evidentní u dětí, které vyžadují ke svému zdravému vývoji potřeby sekundární. Děti potřebují sociální kontakt, citové vyžití, pocit lásky, prožívat a poznávat, aby nedocházelo při neuspokojování těchto potřeb k deprivaci. (Kohoutek, 2002, s. 92-93)

Čím se zvyšuje vzdělanost lidí a zvedá se jejich kulturní úroveň, tím více se zesilují jejich psychosociální potřeby. Může docházet ke kultivaci uspokojování biologických potřeb a vzniku potřeb nových, specificky lidských. Jako estetických potřeb – potřeba souměrnosti, krásy, tak i duchovních potřeb, jako je potřeba víry nebo etických potřeb. Kohoutek (2002, s. 92-93) poukazuje na to, že děti většinou přejímají vzniklé nové potřeby a způsoby jak jich uspokojit ze svého rodinného prostředí.

Motivy můžeme dělit na vnitřní a vnější. Vnitřní motiv pobízí jedince k uspokojení vlastních potřeb a zájmů a současně k pocitu spokojenosti ze zvládnutého úkolu, nebo cíle. K pocitu, že překonal obtíže a dokázal to, co měl vytýčené. Tato vnitřní motivace je velice významná v pedagogice, kdy je důležité děti povzbuzovat a podporovat v jejich snažení a zvládnutí daných úkolů. Posílí se tím jejich sebevědomí a sebedůvěra. Vnější motiv je dán prostředím, které na jedince působí a které na něho klade rozličné nároky. Tyto nároky se snaží jedinec splnit, aby získal pochvalu, uznání, peníze atd. V různém sociálním prostředí, se může motivace lišit podle hodnot, které daná společnost uznává.

Tato rozdílná motivace je patrná u romských dětí, které jsou ve škole motivovány k výkonu, aby byly úspěšné, plnily dobře zadané úkoly, měly dobré známky. Vzdělání je jim předkládáno jako vysoká hodnota. Když tyto děti přijdou domů, na jejich školní úspěchy se jich většinou nikdo nedotazuje. Rodiče spíše zajímá, jak se ve škole cítí, zda jim někdo neubližuje. Neptají se, zda mají zadány úkoly, které by měly plnit. Vzdělání není pro ně hodnota k získání prestiže, tak jako u majoritní společnosti.

Již Vágnerová (2008, s. 687) píše, že rodina a rodiče představují pro dítě jistý model, kterému se chce dítě podobat. Jde jen těžko děti motivovat k překonání těchto rodinných norem, když například vzdělání k těmto normám a rodinným standardům nepatří. Dítě, kterému se ve škole daří, může postupně přijímat jiné normy a hodnoty a snažit se o jiný životní styl než jeho rodiče. Tyto děti ale naráží ve své rodině i romském etniku na neporozumění, jelikož jsou jiné, odlišné a začínají se z této Romské společnosti vyřazovat. Jejich vlastní rodina je mnohdy nechápe. Mají těžkou pozici i v majoritní společnosti, kde jsou nadále přijímány jako ti „nepřizpůsobiví“ Romové.

Jedinec je tedy od dětství motivován k určitému výkonu. Pokud je úspěšný, je chválen, odměňován. Tím je motivován, snaží se podat co nejlepší výkon, dosáhnout stanoveného cíle, aby se vyhnul neúspěchu. Pokud se mu ale dlouhodobě nedaří dosahovat dobrého výkonu a není chválen, začne se jeho motivace snižovat. Začne se vyhýbat dosahování vyšších cílů, aby se vyvaroval neúspěchu.

1.2 Aspirace

Aspirace, to jsou naše přání a touhy, to čeho chceme docílit a jací bychom chtěli být.

Karstenová (in Nakonečný, 1998, s. 215) pokládá aspiraci za určitou míru nároků, kterou si klademe na svůj výkon.

Psychologický slovník definuje aspiraci jako úroveň výkonu jedince, kterou očekává podle předchozí nabyté zkušenosti v určité situaci a výkonu, kterého musel vynaložit. (Hartl a Hartlová, 2000, s. 58)

To jaké si stanovujeme cíle, do blízké i vzdálené budoucnosti, jejich charakter či druh a jakou si stanovujeme náročnost cílů, jejich výši nebo úroveň nám spoluurčují aspirace a motivace. (Bedrnová a Nový, 1998, s. 238)

Aspirace taktéž souvisí s tím, jaké si klademe životní cíle a se snahou o jejich dosažení. To souvisí s aspirační úrovní. Ta nám určuje jak vysoké a náročné si tyto cíle stanovíme. Vysoká aspirace je spojena s náročnými cíli, nízká aspirace se snadnými, lehce dosažitelnými cíli.

Pokud nemáme příliš nereálné cíle a stanovíme si jen takové, kterých jsme schopni dosáhnout, dosažení takového cíle v nás posílí sebedůvěru. Více si věříme a můžeme si stanovit o něco vyšší cíle. Pokud ale budeme mít příliš vysoké a nesplnitelné cíle, tak neúspěch,

který zažijeme, naši sebedůvěru poškodí a poté nám může i snížit aspirační úroveň. Pro příště si tito jedinci budou stanovovat jen velice malé a lehce splnitelné cíle, aby se vyhnuli neúspěchu. Závisí zde na našich zkušenostech, kterých jsme při stanovování svých cílů nabyli i na sociálním prostředí ve kterém se nacházíme. Zda nás okolí v našich snahách podpoří, či nikoliv.

Nakonečný (1998, s. 215) se zmiňuje, že **životní aspirace** úzce souvisí se sebeoceněním jedince. Životní aspiraci chápe jako usilování o dosažení určitého společenského postavení, uplatnění se, získání konkrétního úspěchu a snahu o danou míru výkonu.

Lidé toužící ve svém životě po úspěchu, mající vysokou sebedůvěru se pohybují ve zvýšené aspirační úrovni. Ti, kteří mají nižší sebevědomí a chtějí se vyhnout neúspěchu, si budou vymezovat i nižší aspirační úroveň. Pro vyrovnané a zralé osobnosti je charakteristická stabilně adekvátní aspirační úroveň. (Smékal, 2002, s. 110-111)

V této práci se budu dále zabývat životními aspiracemi v oblasti vzdělávání a budoucího povolání.

1.3 Životní cíle

Co je cílem našeho života? Pro každého jedince je to něco jiného. Klademe si rozdílné cíle. Tak jako jsou tyto cíle různorodé, jsou u každého jedince i jiné nástroje k jejich dosažení. Cílů si v průběhu života klademe velké množství, vždy podle toho, čeho chceme právě dosáhnout. Záleží i na věku jedince. Jiné cíle máme v dětství a jiné si klademe jako dospělí. Svých cílů nemusíme vždy dosáhnout. Je zde i nepřeberné množství faktorů, které nám do našich cílů vstupují.

Již Aristoteles ve svém díle Etika Nikomachova (2009, s. 2-4) píše, že člověk se ve svém životě snaží o dosažení dobra a nejvyššího dobra. Toto nejvyšší dobro je našim určitým cílem života. Označuje ho blažeností. Hlavním cílem života je tedy blaženost. Pod tímto pojmem si představuje spokojený život, umění dobře jednat a mít se dobře.

U cílů bychom měli rozeznávat jejich:

- **obsah** – o co nám vlastně jde
- **strukturu** - jaký cíl to je, co máme na mysli
- **orientaci** – k čemu má daný cíl sloužit. (Emmons in Křivohlavý, 2006, s. 17)

Po obsahové stránce dělíme druhy cílů na cíle:

- **krátkodobé a dlouhodobé** – u krátkodobého cíle například vstanout z lůžka, jít do školy. Dlouhodobý cíl si můžeme představit jako záměr, to čeho chceme v životě dosáhnout, například vdát se, vybudovat podnik;
- **mělké a hluboké** – mělký cíl může být účast na koncertě, nebo koupě stylového mobilního telefonu. Hluboký cíl může být snaha, přijít na kloub tomu, jak vyléčit doposud nevléčitelnou nemoc;
- **úzké a široké** – úzký cíl je zaměření veškerého zájmu jen jednostranně na určitou věc. Široký cíl může být snaha skloubit studium, práci a rodinu, tak aby vše fungovalo;
- **realistické a iluzorní** - realistický cíl je takový, který lze zrealizovat, postavit garáž, chatu. Iluzorní cíl je takový, který je za hranicí našich možností – být bohem. (Křivohlavý, 2006, s. 17)

Po obsahové stránce jsou cíle řídicími prvky lidské motivace. Na základě motivace směřujeme ke svému cíli. Pokud dosáhneme daného cíle, uspokojíme svou motivaci. Proto si další cíle vytváříme a volíme na základě svých aspirací, získané zkušenosti, jak vlastní tak zprostředkované. Svě cíle si tedy volíme na základě získaných zkušeností a s očekáváním, že svého cíle dosáhneme a uspokojíme své motivy. (Kohoutek, 2002, s. 92-214)

Své cíle si volíme na základě hodnot, které vyznáváme a které mají pro nás smysl. Ale i dosažení určitého cíle se pro nás může stát hodnotou. Například můj cíl je vystudovat vysokou školu, a jakmile ji vystuduji, tento můj cíl je pro mě hodnota.

Každý si občas pokládá otázku o smysluplnosti vlastního života. Právě zde si jedinec uvědomuje, jakých cílů by chtěl v životě dosáhnout, co ho na této cestě motivuje, jaké jsou jeho aspirace a hodnoty, které vyznává. Jakou hodnotu bude mít pro něho dosažený cíl.

Například Reker a Wong (in Křivohlavý, 2006, s. 70) třídí smysluplnost cíle s ohledem na jeho hloubku. Na cíle:

- **sebestředné** – u těchto cílů myslí jedinec pouze sám na sebe, své vlastní blaho, nezajímá se o druhé;
- **individuální** – týká se jen daného jedince, nemá žádný vztah k jednání druhých osob. Tento cíl je zaměřený na jeho osobní rozvoj;

- **transcendentální** – kdy jedinec nemyslí pouze na vlastní osobu a vlastní blaho, ale snaží se pomoci jednotlivci i celé společnosti.

Abychom mohli cílů dosáhnout, měli bychom být motivováni a znát způsoby a prostředky, jak těchto cílů dosáhnout. (Janoušek a Slaměník, 2008, s. 149)

Náš život je tedy směřován k určitým cílům, které si klademe. Klademe si jak cíle blízké, vzdálené, snadné i složité, tak i cíle, kterých nebudeme moci nikdy dosáhnout, ale stanou se náplní našeho života. Snaha o dosažení těchto cílů nás popohání k činnosti. Je jen na nás samotných, jaký smysl a směr dáme našemu životu, abychom neprožili život prázdný a bezcílný. Tento život by nám asi neskýtal potěšení a pocit naplnění, tak jak to již popisoval sám Aristoteles, pocit blaženosti.

2 ŽIVOT V ROMSKÉ RODINĚ A JEJÍ VLIV NA BUDOUCÍ ŽIVOT

Na aspiraci dítěte a jeho budoucí život má velký vliv nejenom to, v jakém sociálním prostředí vyrůstá, ale také v jakém prostředí se bezprostředně pohybuje. Velice záleží na rodině, která dítě motivuje a ovlivňuje na základě hodnot, které vyznává. Na tomto základě si dítě určuje i své cíle. Tato práce se zabývá romskými žáky a tak nás bude zajímat, v jakém rodinném prostředí tito žáci vyrůstají a žijí. Jaká jsou specifika tohoto etnika a prostředí, ale i toho, jak je rodina podporuje v jejich snahách a aspiracích.

Nejprve bychom se měli alespoň ve zkratce seznámit s historií Romů, abychom dokázali přinejmenším zčásti pochopit chování tohoto etnika. Jejich historie nebyla zrovna „růžová“.

2.1 Z romské historie po současnost

V počátcích se společnost na evropském kontinentě chovala k Romům slušně, téměř s úctou. Jelikož Romové pohostinnosti majority začali zneužívat, proto se k nim společnost postupem doby počala obracet zády. Tyto postoje majority se již v průběhu staletí nijak neměnily. Romové byli často pronásledováni a perzekuováni. Snad nejhorším obdobím nejenom v českých zemích, byla v jejich historii druhá světová válka. Po ní se úplně změnila struktura romské populace, která byla zdecimovaná válečnou genocidou.

Druhou světovou válku přežilo jen okolo 1000 českých Romů. I přes tento nízký počet se Romská populace v českých zemích v poválečném období rychle rozrůstala. Bylo to jak přirozenou reprodukcí, tak hlavně velkým přistěhovalectvím kočovných Romů z Balkánu, kteří k nám přicházeli přes Rumunsko a Maďarsko. Nejvíce se do české země stěhovali usedlí a polousedlí Romové z východu Slovenska. Tito Romové hledali v naší zemi lepší bytové podmínky a pracovní uplatnění. Pro svou nízkou či žádnou kvalifikaci nacházeli práci jen jako pomocní dělníci. Bohužel svůj materiální a sociální vzestup považovali za samozřejmost, sami se nikterak nesnažili, vše jim zajišťoval stát. Začali žít na úkor společnosti. Romové započali být násilně asimilováni. Byty, které dostali, vybydleli, neuměli se o ně postarat. Rodiny žily ze dne na den. Romové sice Košickým vládním programem dostali teoretickou šanci se rovnoprávně zapojit do společnosti, bohužel většina rodin tohoto nevyužila. (Nečas, 2002, s. 84-98)

V současnosti není stav mezi romskou minoritou a jejím „rovnoprávným“ včleněním do života majoritní společnosti o mnoho lepší. Romové ve velké míře nadále žijí na okraji společnosti, v prostředí, které je pro jejich děti velice málo podnětné. Romští rodiče své děti vychovávají velice volně, k výchově mají zcela odlišný přístup, než je v naší zemi zvykem. Jednu z největších rolí tohoto stavu hraje vzdělání všech zúčastněných. Pokud Romové nebudou mít snahu se vzdělávat a nikdo je k tomu nepovede, nedá jim šanci na lepší vzdělání, bude tato situace jen velice těžce změnitelná, jelikož v romské minoritě stále nepovažují vzdělání za hodnotu, hodnota je u nich rodina.

Romští rodiče nepovažují výkon svých dětí ve škole za klíčový, tak jako majoritní rodiče. Zajímá je to, jak se jejich děti ve škole cítí, jak na ně reagují učitelé. Školu posuzují podle reakcí svých dětí. (Navrátil, 2003, s. 126)

2.1.1 Vznik pojmenování Rom

Romové mají dlouhou historii. Anglický lingvista R. L. Turner určil za jejich pravlast Rádžastán ve střední Indii. Odtud se romští předkové rozptylovali a kočovali po oblastech Indie za obživou. Předkové Romů patřili pravděpodobně k nejnižší kastě v Indii. Majoritní společnost jim dala souhrnné pojmenování Domové. Členové těchto domských kast se věnovali především kovářství a kotlářství, ale i podvodům, krádežím dobytka, uklízením a odstraňováním nečistot, potulce, žebrotě, hudební, taneční a kejklířské činnosti. (Nečas, 2002, s. 10-12)

Migrace Romů z Indie se uskutečnila v několika od sebe časově vzdálených vlnách od asi 3. až do 10. století. Další větší migrační vlny následovaly v 15. a 16. století a poté v 19. století. Hláska *d* se měnila v různých zemích, například v Arménii se změnila na *l* – Lomové a v Evropě na *r* – Romové. V byzantské říši se objevovala i jedna kacířská sekta nazývaná Atsinganoi, která se věnovala věštění a čarování. Jelikož tyto znalosti předváděli i noví romští příchozí, začalo je obyvatelstvo nazývat stejným jménem. Odtud vzniklo nejrozšířenější pojmenování Romů – Cinganus. V slovenštině – Cigán, v češtině – Cikán. Průchod Malým Egyptem, jak se nazýval peloponéský poloostrov, vedl k záměně tohoto území za severoafrický Egypt a tím vznikaly různé legendy o egyptském původu Romů. Zde vznikl na základě legend pro pojmenování Czigan, nový název Aegyptius, jako někoho, kdo pochází z egyptské země. V angličtině se ujaly názvy jako například Egypcions, dnešní Gypsies. Majoritní společnost dávala Romům různá jména, která měla většinou

v neromských jazycích hanlivý odstín. Sami Romové se nazývali etnonymy, což by v překladu z romštiny mělo mít význam jako člověk nebo muž. V roce 1971 v Londýně se Mezinárodní unie Romů rozhodla o jednotném pojmenování příslušníků romských etnik jménem Rom. (Nečas, 2002, s. 12-15)

A koho považujeme za Roma? V této práci za Roma považuji toho, kdo se sám Romem cítí být, ke svému romství se hlásí, je si vědom svého původu. Za Roma taktéž považuji toho, kdo je velkou částí svého okolí za něho pokládán, na základě svého zevnějšku (antropologických, sociálních nebo kulturních znaků).

2.2 Rodina a rodinné prostředí

Člověk je po celý svůj život vychováván a vzděláván, jak záměrnou činností různých výchovných subjektů, tak i nezáměrně vlivem prostředí, ve kterém se v daný moment svého života nachází.

Rodina patří dle pedagogického slovníku k nejstarší společenské instituci, která plní několik funkcí a vytváří postoje a hodnotovou orientaci jedince. (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 202)

Psychologický slovník popisuje rodinu jen velice zkráceně, jako pokrevními vztahy nebo manželstvím spojenou společenskou skupinu, která má k sobě odpovědnost a vzájemně si pomáhá. (Hartl a Hartlová, 2000, s. 512)

Na tomto místě bych mohla citovat více autorů. Nicméně se všichni autoři téměř shodují a označují rodinu jako malou sociální skupinu, kde se nachází nejméně tři osoby, rodiče a dítě. Je tedy založena na partnerství dvou osob opačného pohlaví a jejich dítěte, ať již pokrevního či adoptivního. Tuto rodinu můžeme též nazývat jako jádrovou či nukleární rodinu.

V rodině dochází k prvnímu kontaktu se společností, dítě se seznamuje s jejími normami, tradicemi, zvyky, kulturou. Rodina má na dítě velký vliv. Dítě zde získává spoustu osobnostních vlastností, učí se návykům, jazyku, přejímá hodnoty rodiny a vzory chování. Osvojuje si základní životní role. Rodina mu skýtá zázemí a stabilitu.

Rodina se mění v průběhu věků, jsou na ni kladeny rozličné nároky. Mění se například postavení ženy, které je jiné než před padesáti lety, je více neúplných rodin, dětí, které se

rodí mimo manželství, snížil se počet dětí v rodinách. Na rodinu a dítě působí mnoho vlivů, například vliv prostředí, to kde se rodina nachází, na kterém místě dítě vyrůstá.

Rodina taktéž plní řadu funkcí ve vztahu ke svým členům a odlišné funkce ve vztahu ke společnosti. Klapilová (2000, s. 28) nás seznamuje s funkcemi rodiny, které se obvykle v literatuře vymezují na funkce:

1. „*biologicko-reprodukční*;
2. *socializačně výchovné*;
3. *ekonomické*“.

Většinou ale zjistíme, že co autor, to jiný výčet funkcí rodiny. Zmíním jen několik dalších uváděných funkcí, jako funkce výchovná, kulturní, relaxační, ochranná, emocionální. Většina autorů se shoduje, že funkce emocionální je nezastupitelná a nejdůležitější.

Dále rozlišujeme to, jak rodina zvládá své funkce plnit, jak připravuje dítě k životu ve společnosti. Pokud je rodina v pořádku a všechny své funkce plní nazýváme ji **rodinou funkční**. Pokud rodina nezvládá některou z funkcí, ale dokáže si sama poradit bez zásahu zvenčí, takovou rodinu nazýváme **problémová**. Pokud už některé funkce neplní, není si schopna sama poradit a potřebuje pro nápravu těchto funkcí pomoc zvenčí, nazýváme ji **dysfunkční**. Pokud již své funkce vůbec neplní, dítě je ohroženo ve své socializaci, rodina se není schopna o jeho výchovu postarat, označujeme ji za **afunkční**. (Kraus, 2008, s. 80)

Rodina a rodinné prostředí je pro dítě a jeho vývoj tedy nepostradatelná. Stává se jeho útočištěm před okolním světem. Rodinné prostředí by mělo uspokojovat potřeby dítěte, rozvíjet ho, poskytovat mu vzory chování a jednání. V sociálně slabém prostředí je rodina mnohdy jediným záchytným bodem, zdrojem jistoty a bezpečí. (Matoušek in Kraus, 2008, s. 81)

Na rodinu v sociálně slabém prostředí velmi působí ekonomická situace, kdy nejsou uspokojovány některé základní životní potřeby, rodina žije v chudobě. Pokud ale v tomto prostředí rodina plně nefunguje, dochází zde často i k neuspokojování některých sociálních a psychických potřeb. Nejednou se zde vyskytuje i nedostatečná ochrana před rizikovým chováním, jako je trestná činnost, alkoholismus, toxikomanie, gamblerství. Mnohdy jsou v těchto rodinách narušeny vztahy.

2.2.1 Prostředí romské rodiny a rodina

Jako velký problém vidí majoritní společnost u romských dětí, právě nevyhovující prostředí, ve kterém děti bezprostředně žijí a vyrůstají, tedy prostředí rodiny.

Musíme si ale uvědomit, že sami Romové mají k rodině a jejímu prostředí odlišný přístup, než majorita a ten pramení z jejich historie.

Rodina je stejně jak pro majoritu, tak i pro Romy základní nejdůležitější hodnotou a institucí z níž vychází veškeré tradice, které si daný jedinec nese. Rodina, to není jen základní nukleární rodina, ale u Romů je to takzvaná velkorodina, kterou tvoří několik základních rodin, které si nadále udržují patriarchální ráz. (Davidová, 1995, s. 95)

Rod, což je širší společenství, které může být propojeno složitými příbuzenskými vztahy, měl v romské společnosti a například u olašských Romů stále má daleko větší význam, než velkorodina. (Říčan, 1998, s. 46)

Je tedy zcela normální a přirozené, že v jednom bytě pospolu žije i několik generací.

Tyto rodiny bývají početné. Je to hlavně z důvodů, že se romské ženy velice brzy vdávají a stávají se matkami. Většinou ještě před svým dvacátým rokem. V romských rodinách je mateřství a dětem přisuzován velký význam. Do dnešních dob se zachoval zvyk, že pokud je pár bezdětný, může muž ženu opustit. Neschopnost mít dítě se přisuzovala právě vždy jen ženě. (Budilová a Jakoubek, 2007, s. 33)

Čím více má romská žena dětí, tím více úcty se jí dostává. Je zcela běžné, když má romská žena každým rokem dítě. Děti jsou pro Romy velkým štěstím a symbolem jejich bohatství. Tomu odpovídá i romské přísloví: Nane čhave, nane bacht. – Nejsou děti, není štěstí. (Prokešová, 2010, s. 62)

Pro Romy je rodina nadále symbolem pospolitosti a jednoty, místem, kde si všichni pomáhají jak po sociální, tak i ekonomické stránce. Tyto velké rodiny udržovaly své zvyky, obřady a tradice, které si ústně předávaly a tak si uchovávaly svou identitu, své romství, takzvané „romipen“. Pokud byl někdo z této komunity vyloučen, představovalo to pro něho ten největší a nejtěžší trest, jaký mohl Roma postihnout.

Romské děti žijí v bezpečí své komunity, která jim poskytuje ochranu před vším neznámým a tradiční romskou budoucnost. Vše je založeno na vzájemné pospolitosti ve společenství, které ho ochraňuje. (Balvín, 2004, s. 45)

Romská rodina se vyznačuje svou hierarchií, kde má nejvyšší postavení otec, kterému jsou tolerovány i různá provinění vůči jejím normám. Matka takové postavení nemá, i když na ní leží celá zodpovědnost za chod rodiny.

Život v romské rodině se tradičně soustřeďoval do jedné velké obytné místnosti, většinou to bývala kuchyně. V současnosti Romové obývají hlavně byty nižších kategorií, které jsou malé a pro většinou jejich velké rodiny nevyhovující. Děti v těchto bytech převážně nemají žádný svůj koutek na učení. Nemohou se v klidu připravovat na školní výuku. (Říčan, 1998, s. 35)

V posledním půlstoletí romská velkorodina zeslábla, někde se rozpadla. Je to tím, že byly násilně zpretrhány rodové svazky, rodiny byly přestěhovány do měst, kde byly násilně asimilovány. Byly vytrženy ze svých osad. Začaly se vytrácet tradice, zvyky a mravy. Mladí lidé a děti přestávají poslouchat moudra starších, kteří se již netěší takové úctě, tak jak tomu bylo dříve. Postupně se u nich vytrácí romství.

2.2.2 Prostředí, ve kterém děti vyrůstají ve Vsetíně

Romové ve Vsetíně obývají převážně obecní byty první a druhé kategorie¹. Většina bytů, má pro Romy a jejich mentalitu vyhovující dispozici co se týče velké obytné místnosti. Většinou se jedná o kuchyň, nebo kuchyňský kout větších rozměrů.

Například v sociálně vyloučené lokalitě Vsetín, Poschla, jsou to především kuchyně s kuchyňským koutem. Některé romské rodiny tyto místnosti současně využívají i jako obývací pokoje. Zde se schází celá rozvětvená rodina i sousedé. Pokud tady přijdete na návštěvu, je zde většinou více lidí, než kteří ve skutečnosti daný byt obývají. Nachází se tu hlavně děti, z okolních rodin. Často zde nahlas hraje televize, dle samotných Romů po celý den.

¹ Veškeré informace o romské komunitě ve Vsetíně, které ve své práci používám, čerpám z vlastních zkušeností a znalostí o této komunitě anebo mi byly sděleny terénními sociálními pracovníky Organizační složky města – terénní sociální práce Městského úřadu ve Vsetíně.

2.3 Výchova

Výchovu chápou jako záměrné působení na celou osobnost vychovávaného, jak ze strany rodičů, učitelů a dalších jedinců a institucí, kteří se na výchově podílí.

Dle pedagogického slovníku můžeme výchovu chápat jako úmyslný proces, který působí na celou osobnost člověka a který má za cíl u něho dosáhnout kladných změn v jeho vývoji. Objevují se zde různá pojetí výchovy, které ovlivňovaly rozdílné sociální a kulturní podmínky, kdy bylo pojetí člověka zcela jinak chápáno. (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 277)

Výchovu lze chápat jako jednotlivé přetváření člověka v určité situaci. U každého jedince závisí na jeho dispozicích, které můžeme ovlivňovat, aby se optimálně rozvíjela jeho osobnost a to i ve směru jeho lidského poslání. Tyto jeho dispozice se v procesu výchovy snažíme ovlivňovat tím, že mu cílevědomě a záměrně vytváříme vhodné podmínky. (Pelikán, in Klapilová, 2000, s. 22)

Například Čáp a Mareš (2001, s. 247-248) udává, že výchova je běžně chápána jako záměrné působení všech lidí a institucí, kteří se na výchově podílí, od rodičů, vychovatelů, učitelů a jiných, a je zejména zaměřeno na děti a mládež. Toto působení si klade za cíl, v dětech rozvinout jejich názory, postoje, hodnoty. Aby bylo těchto cílů dosaženo, využívají se k výchově různé metody a prostředky, které čerpají ze znalostí vychovávajících i vědy. Čáp ale zdůrazňuje, že výchova není pouze jednostranná záležitost. Při výchově dochází ke vzájemnému formování jak vychovávaných, tak vychovávajících. Dochází zde i k sebevýchově, kdy jedinec působí sám na sebe.

Výchovu můžeme chápat i tak, že pokud někoho vychováváme, předáváme mu své názory a normy, učíme ho žít podle pravidel dané společnosti. Pokud se jedinec těmito normami řídí, neměl by mít problém v dané společnosti žít a tato společnost ho bude bez problému přijímat. Pokud se ale bude těmito normám jakýmkoliv způsobem vymykat, jak svým jednáním a nedodržováním pravidel společnosti, sám se z této společnosti vyloučí, společnost ho nepřijme. (Prokešová, 2010, s. 81)

2.3.1 Romská výchova

Romské děti jsou tradičně odmalička vychovávány volněji, jsou vedeny ke spontánnímu projevu, i nezáměrně - vidí kolem sebe volný projev citů. Tradiční romská rodina byla vel-

ká, soudržná, plná vřelosti k dětem. Děti nejsou omezovány, mohou jít spát, kdy se jim chce, kdy se cítí ospalé. Nejsou na ně kladeny takové požadavky a nároky ze strany rodičů, jako kladou na své děti „bílí“ rodiče. Díky této volné výchově netrpí romské děti neurotickými rysy, tak jak je tomu u dětí majority. (Říčan, 1998, s. 44-45)

S tímto názorem mohu jen souhlasit. Při mé práci se setkávám s dětmi v jejich rodinách, kde si děti dělají, co samy chtějí a nikdo je v tom neomezuje. Když se jim něco nelíbí, začnou naplno křičet. Pokud mají radost, spontánně se projevují, nesnaží se ve svém radostném projevu krotit. Začnou tancovat, smát se, chtějí svoji radost sdílet společně s okolím. Rodiče je v projevech jejich citů nikterak nemírní. Necháávají emoce svých dětí volně tryskat. Děti jsou veselé a šťastné. Romští rodiče své děti velice milují a jsou k nim zcela nekritičtí.

Romské dítě je od malička v rodině velice milováno, stále ho někdo nosí, hladí, zpívá mu. Nezůstává samo. Dítě se učí podle toho, co okolo sebe vidí, napodobuje druhé. Nikdo ho do ničeho nenutí, výchova probíhá zcela volně sama od sebe. (Hübschmannová, 1998, s. 117)

Tradičně se o výchovu dětí v rodině starala pouze matka. Otec přinášel domů peníze. Při výchově pomáhal pouze v tom smyslu, že pokud si již matka s dětmi nevěděla rady, tak je potrestal. Většinou byl tento trest slovní, mnohdy stačilo okřiknutí. K tělesným trestům se přistupovalo pouze výjimečně. Dále se na výchově v rodině podílelo i nejstarší dítě. Syn zastupoval otce, dcera pak matku.

Matky vychovávají a komunikují se svými dětmi zcela odlišně, než je tomu zvykem u majoritní společnosti. Komunikace probíhá od raného dětství a to nejen verbálně, ale hlavně nonverbálně – mimikou, gestikou, haptikou. Dotykový kontakt u nich přetrvává většinou po celý život. Matka je ke svým dětem velice empatická a tuto empatii a intuici přenáší i na děti. Proto Romové dokážou rozpoznat každého člověka, ještě než promluví a neuvěří mu slova, která nejsou míněna od srdce. (Šišková, 2001, s. 145)

Romské děti jsou od útlého věku vedeny k samostatnosti. Je to převážně z těch důvodů, že se v rodině nachází více dětí a matka se musí věnovat tomu nejmladšímu. Starší děti jsou tedy nuceny samy se oblékat a svlékat a to bez její pomoci. (Hübschmannová, 1998, s. 117)

Děti jsou v romských rodinách zvyklé účastnit se chodu rodiny, a to se vším všudy. Pokud se o něčem jedná a rozhoduje, vyslechne se názor každého, i dítěte. Samostatné rozhod-

vání je nemyslitelné. Není to podle romských norem slušné. Jakákoliv samostatnost je považována za sobeckost. Romové se dělí spolu o vše, o názory, jídlo a děti i o hračky. Tím se především liší od majoritní společnosti, kde jsou děti zvyklé být samy, hrát si doma ve svém pokoji. U romských dětí tomu tak není. Ty jsou stále pohromadě a v kontaktu s druhými. (Hübschmannová, 1998, s. 117-118)

Jedno romské přísloví říká: „Nikde nechod' sám, zabijí tě“. Tuto větu, jako by si nesli Romové celý svůj život ve své mysli. Potkat někde samotného Roma, to se nestává skutečně tak často. Většinou všude chodí ve skupinkách, jak do školy, na nákup, tak i na úřad. V tomto chování je cítit jejich velká soudržnost.

Romové jsou tedy od útlého dětství vychováni spíše ke skupinové zodpovědnosti a ne k individuální, tak jak je tomu zvykem u majoritní společnosti. Podle majoritní společnosti se chovají velice nezodpovědně k sobě, svému životu, ke svým činům. Nenesou žádnou zodpovědnost za svou chybu. Pokud u nich dojde k pochybení, tak za to nenesou vinu jednotlivce, ale celá rodina. Pokud vykoná záslužný čin, vzroste vážnost celé rodiny. Tím se oprostí od svých chyb, za které podle sebe nenesou žádnou zodpovědnost. Jako původce svých nezdárů označuje někoho jiného. S tímto přístupem poté dochází ve většinové společnosti k nepochopení, jelikož svojí zodpovědnost přesouvá na majoritu, které se ptá, co s tím bude dělat. „*Ne já sám, ne my Romové, ale co s tím uděláte vy? Vy – majorita, která jste zodpovědná.*“ (Prokešová, 2010, s. 64)

Prokešová (2010, s. 90) se zamýšlí nad problémy a výchovou romských dětí v současné společnosti. Tyto problémy vidí hlavně v tom:

- že všechny děti jak romské tak i děti majoritní společnosti, jsou vychovávány příliš liberálně. Rodiče jim nenastavují žádné hranice. Navíc romské děti jsou od útlého věku vedeny k nedůvěře vůči majoritě, která je podle nich ta, která jim ubližuje;
- romské rodiny mnohdy neznají normy majoritní společnosti, nebo je znát vůbec nechťejí. S těmito normami neseznamují ani své děti a ty jsou poté zákonitě ze společnosti vylučovány;
- spousta romských dětí vyrůstá bez jakýchkoliv zásad a norem. Bohužel tyto děti jsou si dobře vědomy, že si mohou cokoli dovolit a nic se jim nemůže stát. Pokud si jen postěžují a vysloví jediné slovo a to rasismus, v ten moment mají vyhráno. Toho si jsou současné romské děti velice dobře vědomy;

- v rodinách nadále podceňují potřebu vzdělání svých dětí. Rodiče jim ukazují, že na sociálních dávkách se dá dobře a pohodlně žít i bez nutnosti docházení do zaměstnání.

Prokešová (2010, s. 90 - 91) si pokládá otázky: Jak dlouho bude tato situace udržitelná do budoucna s nárůstem lidí, kteří jsou a budou závislí na sociálních dávkách? Kdo bude na tyto sociální dávky vydělávat? Z čeho bude žít současná generace mladých Romů, pokud se nezmění její přístup ke vzdělání a zaměstnání?

Prokešová (2010, s. 91) současně nabízí i některé možné východiska ve výchově:

- snažit se, aby romská rodina znala a dodržovala normy a zásady majoritní společnosti a tyto normy předávala i svým dětem.

Dále se snažit vychovávat romské děti i k zodpovědnosti za sebe sama, umět si činnost plánovat a zamýšlet se nad svou budoucností a vytyčovat si individuální cíle.

2.3.2 Tradiční romské hodnoty

Pro Roma je vůbec nejvyšší hodnotou život a vše co s ním souvisí. Jako je jeho zachování, pokračování. To vše má pro Roma vysokou hodnotu, co ho jakkoliv omezuje, nebo se cítí na životě ohrožen, vnímá záporně. (Sekyt, 2001, s. 121)

2.4 Sociální vyloučení

Je mnoho různých definic a vymezení sociálního vyloučení - exkluze. Hartl a Hartlová (2000, s. 148) charakterizuje sociální exkluzi, jako vyloučení ze společnosti, týkající se zpravidla společenských menšin a to na základě předsudků.

Například podle příručky, kterou vydal Úřad vlády ČR, můžeme za sociálně vyloučené považovat jak občany, tak i celé skupiny, které mají omezený nebo ztížený přístup ke službám, institucím, ale i znemožněný přístup ke společenským kontaktům mimo danou okrajovou společnost. (Švec, 2009, s. 7)

Velmi podobně definuje sociální vyloučení zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v § 3 a to jako „*vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace.*“

Pro sociální vyloučení se dříve používal pojem materiální chudoba. Až od 80. a 90. let minulého století nastal v Evropě v těchto pojmech obrat, kdy se začalo uvažovat, že chudoba může mít i nemateriální rámeček. Jde o to, že vyloučení ze sociálního života zahrnuje více úrovní a to například vyloučení z kulturního života, vyloučení prostorové, politické, ekonomické a může jít i o vyloučení symbolické. (Gojová, 2009, s. 337)

Kořeny tohoto termínu spadají do 70. let minulého století, konkrétně do Francie, kde ho poprvé v roce 1974 užil Lenoir ve své knize Vyloučení, jeden Francouz z deseti. Lee a Murrie (in Navrátil, 2003, s. 30) poukazují na to, že Lenoir svůj termín přesně nespecifikoval, ale odvodil ho od všeobecné představy společnosti, kdy by se mělo jednat o lidi, kteří jsou ze společnosti vylučováni, pro nedodržování povinností, norem a morálky dané společností. Francie zdůrazňovala tradici solidarity státu k jednotlivci či skupinám obyvatel, kteří byli odříznuti od možnosti pracovního uplatnění, žili na okraji společnosti a neměli šanci se dostat do záchranné sociální sítě státu.

Někteří jedinci i skupiny obyvatel jsou více ohroženy sociálním vyloučením a toto vyloučení se nejčastěji projevuje v některých následujících oblastech života. Jedná se například o nezaměstnanost, o jedince, kteří nemohou dlouhodobě naleznout práci, nebo mají nepatrné příjmy, o jedince s nízkým vzděláním. Dále se jedná o oblast bydlení, zde jde převážně o život v nevyhovujících podmínkách, na okraji společnosti (Pierson in Navrátil, 2003, s. 33). Jde zde především o příslušníky různých menšin, jedince handicapované ať již fyzicky nebo mentálně, osoby, které trpí jakoukoli formou závislosti atd. Pokud se tyto faktory ještě sečtou, nastává vysoké riziko možného sociálního vyloučení. (GAC, 2006a, s. 9)

Toto sociální vyloučení má různé projevy a může se zde jednat, jak již popsáno výše o vyloučení:

- **prostorové** – pro představu, si můžeme uvést lokalitu, která je izolovaná od ostatních obyvatel na okraj měst, ponejvíce do průmyslových zón, kde chybí veškerá sociální vybavenost;
- **ekonomické** – kdy se jedná o velkou míru nezaměstnanosti u těchto jedinců, životem na sociálních dávkách, půjčováním si peněz na vysoké úroky;
- **kulturní** – nezúčastňují se kulturního života společnosti, může se jednat i o jazykovou bariéru;

- **symbolické** – kdy je jedincům připisován negativní rys osobnosti, jsou stigmatizováni atd. (GAC, 2006a, s. 9)

Pod hlavičkou společnosti Člověk v tísní vznikl v letech 2005 – 2008 projekt POLIS, který měl za úkol v rámci sociálně integračních programů podporovat určitá města v jejich integrační politice. Sociální vyloučení se také pokouší definovat jako celistvý proces, kdy jsou lidé zbaveni přístupu ke zdrojům nutným pro podílení se na ekonomických, politických a sociálních aktivitách celé společnosti. Faktory tohoto procesu spatřuje ne jenom v chudobě, ale i v nízkém vzdělání, špatných bytových podmínkách či diskriminaci zúčastněných. Tito sociálně vyloučení mají nedostatečný přístup ke službám, institucím, mají nedostatek příležitostí ke vzdělání. Výchovné podmínky jsou zde nedostatečné. (POLIS, 2005-2008)

Prokešová (2010, s. 81) se snaží ve spojitosti s romskou výchovou nad touto definicí zamýšlet a dává ji do souvislosti s definicí a pojetím výchovy. Kdy výchovu chápeme jako záměrné a cílevědomé působení na celistvou osobnost jedince, učíme ho normám a řádu dané společnosti, aby mohl tento jedinec ve společnosti bez problémů žít a tato společnost ho přijala mezi sebe, aniž by se sám svým jednáním a chováním z této společnosti vylučoval. Prokešová se tedy domnívá, že prvotní příčiny sociálního vyloučení máme hledat již ve výchově jedince v jeho rodině. Upozorňuje, že pokud daná rodina neučí dítě od narození normám a řádu společnosti, ve které žije, pak tento jedinec v pozdějším věku jen těžce přijímá normy dané společnosti. Pozdější nízké vzdělání, chudoba, nezaměstnanost, nízké příjmy, diskriminace a různé další faktory, jsou jen již sekundárním důsledkem sociálního vyloučení. Uvádí, že právě neschopnost přijímat tyto normy a alespoň nějaké povinnosti dané společnosti, ale jen tvrdit, že prvotní povinností je znát svá práva, pokládá tuto výchovu v romských rodinách za scestnou. „*Romové se svým postojem k výchovným otázkám a výchovou dětí jako takovou sami vylučují – oni sami jsou prvotní příčinou toho, čemu vzhledně říkáme sociální exkluze.*“

Nutno podotknout, že jedinci, kteří vyrůstají v sociálně vyloučených podmínkách, si osvojují normy a vzorce chování dané společnosti ve které se bezprostředně nalézají. Těžce se přizpůsobují podmínkám a zákonům mimo tuto uzavřenou společnost. Chybí zde motivace cokoliv měnit, jelikož jsou přesvědčeni, že jejich situace je neměnitelná.

2.4.1 Sociálně vyloučená romská lokalita

V rámci projektu, který vznikl na objednávku Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky, vypracovaného společností GAC s.r.o. se vymezuje sociálně vyloučená romská lokalita jako „*prostor obývaný skupinou, jejíž členové se sami považují za Romy a/nebo jsou za Romy označováni svým okolím, a jsou sociálně vyloučeni.*“ Ne vždy se musí jednat přímo o lokalitu na okraji města, ale může to být i dům ve středu města, který je ostatními pokládán, jako špatná adresa, kde nikdo nechce bydlet. Tady se jedná pouze o symbolické hranice této lokality. Není ani podmínkou, aby všichni obyvatelé žijící v této lokalitě byli Romové. Většina těchto sociálně vyloučených lokalit je vnímána ostatními obyvateli města stále negativně. Je pravda, že většinou se tyto lokality nachází na okrajích měst, vzdálených od ostatní zástavby. Často se nachází v průmyslových zónách. Jak symbolické hranice, tak i ty skutečné si jak obyvatelé města, tak i obyvatelé těchto lokalit dobře uvědomují. Tyto lokality většinou vznikají z důvodů:

- přirozeného sestěhování romských rodin do cenově dostupného bydlení;
- obcí řízeného sestěhování nepřizpůsobivých občanů, neplatičů, či jinak problémových obyvatel;
- vystěhování romských rodin z bytů nacházejících se v lukrativních částech města a přidělováním bytů, v části města, kde je vysoká koncentrace romského obyvatelstva. (GAC, 2006a, s. 10)

2.4.2 Sociálně vyloučená romská lokalita ve Vsetíně

Agentura GAC s.r.o. mapovala pro potřeby Ministerstva práce a sociálních věcí sociálně vyloučené nebo tímto vyloučením ohrožené romské lokality. Z výsledků vyplynulo, že se ve Vsetíně nachází hned tři lokality jako sociálně vyloučené. (GAC, 2006b)

Jen pouhé tři roky před tímto mapováním sociálně vyloučených romských lokalit, se ve Vsetíně nalézala ještě jedna lokalita. Jednalo se o takzvaný „Dům hrůzy“, na okraji sídliště. Nalézalo se zde dvanáct bytů. Ve čtyřech bytech žily „bílé“ rodiny, ve zbývajících bytech rodiny romské. Obyvatelé domu z majoritní společnosti se postupem času vystěhovali, někteří odešli do Domova pro seniory. V domě byly zcela nevyhovující podmínky k životu. Postupně se i zbylé rodiny přestěhovaly do různých lokalit města.

2.4.2.1 První lokalita

První lokalita již zanikla. Jednalo se o obecní dům ve středu města, který byl brán jako „špatná adresa“, kde nechtěl nikdo z obyvatel města bydlet. Šlo o čtyřpodlažní pavlačový dům č. p. 1336 ve středu města, který byl nazýván prostě „**Pavlačák**“. V domě se nacházelo celkem šedesát čtyři bytů druhé kategorie. Z tohoto počtu byly čtyři byty využity k jiným účelům. Jeden byt byl využíván jako klubovna a tři jako „přístřeší“ (pro osoby, které byly soudně vystěhovány z městského bytu a soud jim přidělil náhradní bydlení, takzvané přístřeší, které si musely tyto osoby platit, 100 Kč na osobu a den). Většina bytů měla společné sprchy na patře – na pět bytů náležela jedna sprcha. Společné sprchy byly v dezolátním stavu, teplá voda zde tekla pouze dvakrát do týdne. Jelikož byl dům značně zdevastován, byl v říjnu 2006 asanován.

Obrázek 1. První sociálně vyloučená lokalita - bývalý tzv. „Pavlačák“, dům č. p. 1336

Zdroj: Vlastní fotografie

Evidenčně zde žilo 233 osob, skutečně 310. Rodiny se z tohoto domu stěhovaly průběžně, ještě než se počítalo s demolicí domu. Až před asanací domu, bylo deset rodin přestěhováno do Olomouckého kraje, například do Vidnavy, Vlčice, Červené Vody a dalších obcí.

Jednalo se o rodiny deseti a více členné, celkem 84 osob. Šest rodin bylo přestěhováno do bytů ve městě a zbytek se přestěhoval do nově postavených montovaných kontejnerových domů v lokalitě Vsetín – Poschla.

2.4.2.2 Druhá lokalita

Jedná se o obecní činžovní dům v místní lokalitě Vsetín – Trávníky, č. p. 409 o čtrnácti bytových jednotkách. V minulosti se zde nacházela ubytovna, která byla v roce 2004 přestavěna na byty, do kterých se postupně sestěhovali pouze Romové a to jak z pavlačového domu z první lokality, tak i ostatních částí Vsetína. Byty, které se zde nachází, jsou první kategorie o velikosti 2+1 a 3+1. Žije zde 70 osob.

Obrázek 2. Druhá sociálně vyloučená lokalita - činžovní dům č. p. 409

Zdroj: Vlastní fotografie

Po hromadném odjezdu Romů ze Vsetína do Anglie ke konci roku 2011, zde zůstalo pouze devět rodin. Z pěti rodin, které odjely, se některé podle posledních informací mají vrátit.

Většina zde žijících obyvatel je závislá na sociálních dávkách. Pouze dva obyvatelé jsou trvale zaměstnaní. Jeden u Úřadu práce České republiky ve Vsetíně a druhý u Diakonie

Českobratrské církve evangelické Vsetín. Obyvatelé domu si občas přivydělávají sběrem železného šrotu, šípků, bukvic, rakytníku. Záleží jen na aktuálních výkupních cenách. U obyvatel této lokality se vyskytuje gamblerství, drobné krádeže a užívání návykových látek (alkohol, marihuana). Prostorové vyloučení je zde pouze částečné. I když je dům umístěn uprostřed průmyslové zóny, nachází se poblíž ostatní zástavby.

2.4.2.3 Třetí lokalita

Vsetín – Poschla. Dříve se zde nacházela skládka domovního a velkoobjemového odpadu. V roce 1997 zde byl postaven dům pro neplatiče, s deseti byty se statusem holobytů (pouze jedna místnost s umyvadlem se studenou vodou). Nacházely se zde společné záchody a sprcha se studenou vodou. Dva byty byly samostatné. Většina zde žijících obyvatel byly romské rodiny s dětmi. V roce 2006 byly holobyty zrušeny a dům byl upraven.

Obrázek 3. Třetí sociálně vyloučená lokalita - Poschla č. p. 2082 a 2083

Zdroj: Vlastní fotografie

V současné době má téměř celý objekt v pronájmu Diakonie Českobratrské církve evangelické, která zde poskytuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi „Mozaika“, na-

chází se zde „školička“ pro předškoláky a nízkoprahový klub Rubikon. Městský úřad zde má dvě místnosti, které provozuje jako „přístřeší“ pro osoby soudně vystěhované z obecního bytu. Nachází se zde i kancelář technického správce Poschla, kterou využívají i terénní sociální pracovníci, Organizační složky města – terénní sociální práce, Městského úřadu ve Vsetíně.

V průběhu roku 2006 zde byly postaveny dva třípodlažní montované kontejnerové obytné domy, kde se v říjnu začali stěhovat nájemníci z první lokality. V každém domě je osmnáct bytů. Šest bytů 1+kk a dvanáct bytů 2+kk. Nachází se zde parkoviště, sušáky na prádlo a nadstřešený přístřešek na sušení prádla. Pro děti dále pískoviště, prolézačky a travnaté hřiště, které by se mělo v květnu 2012 opravovat (asfaltový povrch) za pomoci finanční podpory evropské unie. Celkově v této lokalitě žilo okolo 201 osob. Z tohoto počtu zde bylo 126 dětí. Ke konci roku 2011, kdy začali Romové hromadně odjíždět do Anglie za prací a lepším bydlením, zde zůstalo pouze patnáct rodin. Dvanáct rodin byty vrátilo.

Taktéž v této lokalitě je většina obyvatel závislá na sociálních dávkách. Jen několik obyvatel je zaměstnáno. Jeden občan je zaměstnán organizační složkou města jako terénní sociální pracovník, další je zaměstnán ve stavebnictví. Žije zde i jedna romská asistentka pedagoga a jedna obyvatelka je zaměstnaná jako asistentka ve „školičce“. Občas někteří obyvatelé pracují „načerno“ při výkopových pracích. Několik obyvatel domů si přivydělává sběrem železného šrotu po celém okolí Vsetína. Taktéž zde se vyskytuje gamblerství, drobné krádeže a užívání návykových látek. U zdejších obyvatel je nízká finanční gramotnost, obyvatelé se zadlužují půjčkami u firem na vysoký úrok.

Tato lokalita je v těsném sousedství čističky odpadních vod. Od města je oddělena jenom symbolicky. Oddělena je jak průmyslovou zónou, tak i frekventovanou silnicí a železnicí. Od zastávky autobusu je vzdálena jen 592 metrů, od centra města asi 25 minut pěší chůze.

3 VZDĚLÁVÁNÍ ROMŮ A PLÁNOVÁNÍ BUDOUCÍHO ZAMĚSTNÁNÍ

V naší zemi je právo na vzdělání zaručeno Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku a dále závazky, které vyplývají z mezinárodních úmluv, ratifikovaných Českou republikou.

Vzdělání/vzdělávání - anglicky „education“ je základním pojmem pedagogické teorie a praxe, nemá žádnou konkrétní definici, nadále se o tomto pojmu diskutuje, není dostatečně ujasněn. Vzdělání a vzdělávání má mnoho různých pojetí. V českém pedagogickém názvosloví se oba dva pojmy „vzdělání“ a „vzdělávání“ mylně zaměňují. (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 292)

Vzdělání má různá pojetí:

- **osobnostní** – pokládá vzdělání jako součást vzdělávacích procesů, kdy si jedinec osvojuje své dovednosti, normy chování, hodnoty, vědomosti a mezilidské vztahy;
- **obsahové** – chápe vzdělání jako systém informací a činností v kurikulu škol, které jsou realizovány ve výuce;
- **institucionální** – chápe vzdělání jako činnost, která je organizovaná a zajišťovaná různými vzdělávacími institucemi;
- **socioekonomické** – řadí vzdělání do jedné z kategorií, jako vlastnost celé populace, kterou vymezují sociální a ekonomické faktory, kdy vzdělání má na jejich kvalitu vliv;
- **procesuální** – chápe vzdělání tak, že ho již označuje za proces vzdělávání, ve kterém se promítají všechna předešlá pojetí, od výuky po výchovu, jakožto celoživotní proces. (Průcha, Walterová a Mareš, 2003, s. 292)

Pojem **vzdělávání** chápu již jako samotný proces, při kterém si osvojujeme své znalosti a vědomosti. Tento proces probíhá jak záměrně například při výuce ve škole, tak nezáměrně při hře. Vzdělání tedy můžeme považovat za výsledek vzdělávání. Jedinec se vzdělává od narození po celý svůj život.

3.1 Vzdělávání romských žáků

Romské děti většinou nenavštěvují mateřské školy. Žijí uzavřeny jen ve své romské komunitě. Nemají tak kontakt s „bílymi“ vrstevníky. Neseznamují se tak s jinou kulturou, zvyky, pravidly a normami chování majoritní společnosti a hlavně s jazykem majoritní společnosti. Neznají žádný pravidelný režim. Neučí se samostatnosti. Děti se ve své rodině spíše naopak učí soudržnosti, vše se řeší společně. Není zde žádná samostatná práce.

Právě proto mají při vstupu do základního vzdělávání problém hned v začátcích, kdy jsou velice nesamostatné při plnění školních úkolů. Mají snahu vše opisovat. Ve škole jsou nuceny k samostatné práci, za což jsou u nich doma napomínány. V romské společnosti je snaha o osamostatnění se, trestána vyloučením ze skupiny. Romské děti jsou stále spolu, společně tráví čas, hrají si, poslouchají hudbu, tančí.

Jedním z velkých problémů ve vzdělávání romských dětí je, ne moc dobrá znalost mateřského jazyka. Velký počet těchto dětí neovládá zcela spisovný jazyk jak romský, tak ani český. Dříve romská velkorodina udržovala nejenom zvyky, tradice a etické hodnoty, ale i romský jazyk. Romský jazyk se na školách nevyučuje. Není zavedena ani jeho výuka jako nepovinného předmětu. (Šotolová, 2001, s. 24-25)

Hübschmannová (1998, s. 73) uvádí, že pro to, aby se člověk dobře naučil druhému jazyku, není nutné, aby zapomněl svůj mateřský jazyk. Bohužel dřívější asimilační politika měla na romský jazyk neblahý vliv.

Šotolová (2001, s. 42-43) uvádí, že právě nedostatečná jazyková výbava, kdy romské děti nezvládají v potřebné míře vyučovací jazyk, vede k tomu, že jsou tyto děti často ve škole neúspěšné. Jako další příčiny uvádí například:

- zcela rozdílný jazykový vývoj;
- naprosto odlišnou hodnotovou výchovu v rodině;
- nedostačující nebo zcela chybějící předškolní přípravu;
- nedoceňování významu vzdělání;
- malou informovanost dětí, která pramení ze sociální izolovanosti některých rodin;
- nevyhovující přípravu některých učitelů pro práci s romskou menšinou.

Většinou je vzdělávání romských žáků problematické z toho hlediska, že děti jsou svými rodiči vychovávány v mnoha směrech zcela odlišně než majoritní společnost. V jejich výchově se objevuje naprosto jiný kulturní a hodnotový systém, který je bližší tomu orientálnímu než evropskému. Proto je pro nás romská výchova v mnoha směrech nepochopitelná.

Balvín (2004, s. 92) se nám snaží v několika bodech ukázat cestu, kudy by se mělo ubírat vzdělávání romských žáků:

- snažit se společně s Romy udržet jejich kulturu, jazyk, znalost historie, tradiční řemesla, schopnosti a dovednosti, ale také jejich osobitou filozofii a etiku,
- snažit se přijmout i majoritní kulturu, aby se byli schopni zapojit do pracovního procesu a společenského života,
- znát kulturu i jiných etnik a národností, aby mohli spolu rovnoprávně komunikovat,
- pěstovat interkulturní výchovu.

Při vzdělávání romských žáků bychom se měli obrnit trpělivostí, měli bychom brát na zřetel i to z jakého sociálního a kulturního prostředí pochází. Mít k těmto žákům individuální přístup. Uvědomuji si, že v současných podmínkách našeho školství, je tento úkol téměř nemožný. Ve třídách základních škol je stále mnoho žáků a to znesnadňuje učitelům individuální přístup k nim.

3.2 Předpoklady romských žáků ke vzdělávání

Jak už jsem naznačila, je vstup romského dítěte do základního vzdělávání poněkud problematický. Dítě zde vstupuje do úplně odlišného světa, než na který je zvyklé z rodiny.

I podle školských dokumentů je vzdělávání romských žáků pojímáno jako vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním. „*Do této skupiny patří žáci, kteří pocházejí z prostředí sociálně nebo kulturně a jazykově odlišného od prostředí, v němž vyrůstají žáci pocházející z majoritní populace. Jsou to žáci z různých u nás již žijících menšin nebo žáci přicházející k nám v rámci migrace.*“ (RVP ZV, 2007, s. 102)

Romské děti nebývají z rodiny dostatečně na školní práci připraveny. Většina z nich si nekreslí, nevymalovává omalovánky, nevystřihuje si z papíru, neumí správně držet tužku (mívají horší jemnou motoriku). Neznají knihy, rodiče jim nečtou, neučí je rozpoznávat barvy (znají jen pár základních, ale ukázat která je např. fialová, šedá, to už neumí). Podle

IQ testů většinou romské děti dosahují horších výsledků, ale není to zaviněno tím, že by romské děti byly méně inteligentní než děti „bílé“. Je to tím, že vyrůstají v prostředí romské rodiny, která většinou rozvíjí inteligenci dětí jiným směrem než je tomu u dětí majority. Romské děti nejsou zvyklé řešit úkoly individuálně, podle našich norem, poté vypadají jako zaostalé. Děti mají zcela odlišnou výbavu komunikačních a sociálních dovedností, neumí komunikovat s „bílým“ dospělým. (Říčan, 1998, s. 111)

Velkým problémem u romských dětí je nedostatečná jazyková vybavenost. Doma mluví romským etnolektem češtiny, nebo velice špatně romsky. Tato špatná jazyková výbava je jedním z hlavních příčin školních neúspěchů. Když si uvědomíme, že rodiče jim předávají jen velice špatné znalosti mateřského jazyka (romštiny) nebo jen velice žalostné zbytky tohoto jazyka a s výbavou českého jazyka je to ještě horší, tak se není čemu divit. Rodiče sami se většinou učili česky od těch Čechů, kteří se s nimi byli ochotni bavit, což byli především lidé z nízkých vrstev, kteří používali nespisovný a vulgární jazyk. Tato nedostatečná jazyková výbava je jednou z příčin zaostávání romských žáků ve výuce. Posléze jsou děti přerazovány do základních škol praktických, aniž by byl jejich intelekt snížen a ony samy by nezvládly požadavky základní školy. (Říčan, 1998, s. 112)

Vztah romských rodičů ke vzdělávání svých dětí, není zrovna příkladný. Rodiče nemají ke škole důvěru, školu berou jako „*represivní instituci*“ bílých. Myslí, že jim vzdělání v ničem nepomůže, nemá žádný smysl a jen jim odcizuje jejich děti. (Říčan, 1998, s. 109)

Rodiče, kteří často sami prošli zvláštní školou, si zařazení svých dětí do základních škol praktických vymáhají, i z těch důvodů, že považují tyto školy za své. Jejich děti se zde cítí lépe, než v základních školách, kde mají špatný prospěch, potíže s koncentrací, kázní a musí snášet posměch a ústrky spolužáků. Rodiče většinou svým dětem s přípravou na výuku nepomáhají, nevytváří jim doma příznivé podmínky pro studium. Děti tím mají velice malou motivaci, být ve studiu úspěšné.

Bohužel je stále životní úroveň romské menšiny poměrně nízká a nijak se nelepší. Úroveň vzdělání se spíše zhoršuje, jako příčina se uvádí i to, že rodiny spolu mluví etnolektem češtiny nebo romsky, tedy jazyky, které se vyučovacím jazyku ve škole nepodobají. Rodiče nepovažují vzdělání za důležité, berou ho spíše jako represii. (Nečas, 2002, s. 110-111)

Naneštěstí na této situaci má vliv i to, že děti ale i dospělí čím dál více přejímají negativní jevy většinové společnosti, neuznávají naše normy a hodnoty. Přebírají konzumní způsob

života většinové společnosti. Celé dny tráví před zapnutou televizí, která hraje od rána do noci. Pokud není v televizi nic, co by je zajímalo, nosí si domů spousty DVD disků s filmy, které po celý den sledují i s dětmi. Mnohdy jsou to filmy pro děti zcela nevhodné. Z osobní zkušenosti vím, že často sledují různé horory a akční filmy. Rodiče uvádí, že to jejich děti velice baví a že se dětem tyto filmy líbí, tak proč by se na ně nemohly dívat.

Když se zamyslíme nad tím, jak se má romské dítě dnes a jak se mělo v minulosti, musíme uznat, že se má v mnoha směrech lépe. Určitě je na tom lépe v základní lékařské péči, která je mu poskytována, ve stravování i možnostech vzdělávání. Bohužel vztahy v rodině a v komunitě se zhoršily, morální hodnoty a tradiční kultura se vytrácí. Dítě používá ke komunikaci chudou vulgární češtinu. „*Žije více mediálním brakem, než tradiční kulturou svého národa. Místo přírody jsou jeho prostředím zpravidla městské ulice, na nichž poznává chaotický gádžovský svět, ženoucí se bezohledně za konzumem, senzací a zhrubým požitkem.*“ (Říčan, 1998, s. 103)

K výchově a vzdělávání romských dětí pod vedením učitele docházelo tedy většinou až s nástupem do první třídy. Což není dobře, neboť romské děti vychází ze zcela jiných kulturních a hodnotových tradic. Předškoláci jsou rodinou ponecháni živelnému vývoji. To se potom odráží na jejich neúspěchu v první třídě. Je dobře, že některé školy zřídily přípravné třídy, do kterých romské a nejenom romské děti dochází před nástupem do první třídy. Učí se zde například:

- režimu školy,
- zdokonalují se ve vyučujícím jazyku,
- adaptují se na nové sociální prostředí,
- získávají nové návyky a jiné.

3.3 Situace ve Vsetíně v oblasti vzdělávání

Ve Vsetíně je více možností, kde se mohou Romské děti vzdělávat, ať již v základních školách, tak i ve školách středních. Záleží jen na nich samotných a na jejich rodině, jak ke svému vzdělávání přistoupí.

3.3.1 Základní a střední školy

Ve Vsetíně je šest základních škol a šest středních škol a učilišť. Základní školy navštěvuje jen nepatrná část romských žáků. Ne všichni žáci tyto školy úspěšně dokončí. Někteří jsou neúspěšní již na prvním stupni základní školy a najde se jich několik, kteří musí opustit školu na druhém stupni. Jsou poté přeřazeni do základní školy praktické. Jsou zde spokojenější, ale jejich dušička trpí tím, že nedokázali to co děti majority. Můžou se cítit méněcenné.

Pokud romské děti po ukončení základní školy nastoupí na školu střední, tak je to většinou pouze střední odborné učiliště, oborem bez maturity. Jejich docházka do školy je řídká. Většinou školu úspěšně nedokončí.

3.3.2 Základní škola praktická

Valná část Vsetínských Romů navštěvuje nebo navštěvovalo Základní školu praktickou. Tudíž je ve Vsetíně úroveň vzdělání u romských žáků velice nízká.

Při základní škole praktické, je zřízena i **přípravná třída**, jako jediná ve Vsetíně. Je to velká škoda, poněvadž děti, které ji navštěvovaly, většinou chtějí nadále navštěvovat školu, na kterou si již zvykly a nechtějí být přeřazeny do klasické základní školy. Rodiče přání svých dětí většinou respektují, je pro ně důležitější to, jak se jejich dítě cítí, než co umí. A tak děti, které jsou po mentální stránce naprosto zdravé a inteligentní navštěvují praktickou školu.

Zde vidím největší problém. Velice by pomohlo, kdyby tyto přípravné třídy byly zřízeny i na ostatních základních školách.

Na základní škole praktické ve Vsetíně je šest **asistentů pedagoga** – dříve romských pedagogických asistentů. Všichni to jsou Romové. Jejich forma pomoci je pro romské děti neocenitelná. Tito asistenti se mezi sebou dobře znají a znají dobře i děti. Pomáhají jim překonávat těžkosti ve škole, překládají jim do romštiny, pokud děti přesně nerozumí učitelé. Zajišťují kontakt s rodiči. Dětem pomáhají s pomůckami a úkoly. V hodinách zabezpečují plynulý chod výuky.

3.4 Romové, plánování budoucnosti a povolání

Jelikož Romové žijí pro přítomný okamžik, je tím poznamenána i jejich výchova, „*kteřá je i v současném světě připodobněna výchově nomádských, kočovných kmenů, kteřá byla a je ovlivněna požadavkem přežití. Žij tak, abys přežil. Tento dnešní den je nutno přežit, a to jakýmkoliv způsobem.*“ Pro romskou emocionální výchovu není typické se zabývat plánováním budoucnosti. Tato výchova je zaměřena spíše na daný okamžik, co je tady a teď. (Prokešová, 2010, s. 61-65)

Říčan (1998, s. 37) uvádí, že většina mladých Romů počítá s trvalou nezaměstnaností. Utíkají do Anglie a dalších zemí západní Evropy, kde nalézají větší štědrost v sociálních dávkách, než jim může nabídnout Česká republika. Tito Romové si ale neuvědomují, že ani štědrost ostatních států není neomezená, že již končí éra štědrého sociálního státu.

Z toho vyplývá, že pokud děti nevidí, že rodiče si svůj čas plánují a jen žijí pro přítomný okamžik, nebudou si patrně ani jejich děti svůj čas ani život plánovat. Pokud jsou rodiče dlouhodobě nezaměstnaní, nemají žádné pracovní návyky, tak se i jejich děti budou těmto návykům velice špatně přizpůsobovat. Pokud rodiče nebudou vzdělání a zaměstnání připisovat žádnou hodnotu a děti ke vzdělání motivovat, nebudou mít jejich děti v tomto směru vyšší aspirace, aby smysluplně naplnily svůj život.

Co se týká možnosti pracovního uplatnění přímo ve Vsetíně, tato situace není nijak dobrá. Může za to i současná ekonomická krize, nejen v České republice, ale i ve světě. Volných pracovních míst je poskrovnu i pro osoby s vyšším vzděláním a praxí, natož pro osoby bez vzdělání a potřebné praxe a bez pracovních návyků. Spousta firem nezaměstná Romy z důvodu předsudků, stereotypů nebo rasové diskriminace.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

V teoretické části práce jsem se zaměřila na to, jak odborníci nahlíží na téma romské výchovy, přístupu ke vzdělávání a vlivu romského prostředí na vzdělanostní a životní aspirace romských dětí. Také jsem se snažila přiblížit sociálně vyloučené romské lokality ve Vsetíně. V praktické části jsem se již věnovala zpracování výsledků dotazníkového šetření, které bylo provedeno mezi romskými žáky a žáky majority ve Vsetíně. Snažila jsem se vyhodnotit tato získaná data a porovnat je s názory autorů odborné literatury.

4.1 Výzkumný problém a cíl výzkumu

Výzkum je zaměřen na vsetínské žáky romského etnika. Pro porovnání výsledků byli do výzkumu zahrnuti i neromové - žáci majority. Ve výzkumu nás zajímá, jaké životní aspirace mají děti z romského etnika a současně, jak je v jejich představách a aspiracích ovlivňuje prostředí, ve kterém vyrůstají. Hlavním cílem bylo porovnat, zda žáci, kteří bydlí v sociálně vyloučených romských lokalitách Vsetína, mají nižší životní aspirace, než žáci žijící ve Vsetíně integrovaně, v ostatních lokalitách. Zda sociálně vyloučená romská lokalita ve Vsetíně, jejich aspirace ovlivňuje, nebo zda tato lokalita nehraje vůbec žádnou roli. Dalším cílem bylo zjistit, jaké mají romští žáci a žáci majority aspirace vzdělanostní, zda chtějí nadále žít ve stejném prostředí, jaké jsou jejich životní cíle.

4.2 Stanovení hypotéz

Před započítím výzkumu vyvstaly tyto hypotézy, které budou po vyhodnocení všech dat v závěru výzkumu buď potvrzeny, nebo vyvráceny:

$1H_0$ - Romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají stejné vzdělanostní aspirace, jako romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.

$1H_A$ – Romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají menší vzdělanostní aspirace, než romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.

$2H_0$ – Romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají stejnou podporu rodičů při studiu, jako romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.

$2H_A$ – Romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají menší podporu rodičů při studiu, než romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.

$3H_0$ – Žáci z majority mají stejné profesní aspirace, jako romští žáci.

$3H_A$ – Žáci z majority mají vyšší profesní aspirace, oproti romským žákům.

$4H_0$ – Žáci z majoritní společnosti chtějí mít stejné vzdělání, jako romští žáci.

$4H_A$ – Žáci z majoritní společnosti chtějí mít vyšší vzdělání, než romští žáci.

4.3 Vybraný druh výzkumu a volba výzkumných technik

Předmětem mého výzkumu jsou romští žáci, jejich vzdělanostní aspirace a vliv lokality na tyto aspirace, životní cíle a plány. Vzhledem k zaměření, jsem se rozhodla pro kvantitativní aplikační výzkum. Pro tento typ výzkumu je charakteristické, že se zabývá hodně respondenty v užším pojetí. Myslím si, že pro mnou zvolené téma je kvantitativní výzkum vhodný z důvodu, že chci získat data od co nejširšího počtu respondentů a tato získaná data matematickými a statistickými metodami porovnávat.

Proměnné ve výzkumu představuje sociálně vyloučená romská lokalita, vzdělanostní aspirace, životní cíle a plány do budoucna.

Pro výzkum dané problematiky jsem si zvolila metodu dotazníkového šetření, abych získala co největší počet respondentů v co nejkratším čase. V nestandardizovaném anonymním dotazníku používám především otázky uzavřené s výběrem několika možných odpovědí. Dále se zde vyskytují otázky škálové a otevřené.

V dotazníku používám především data nominální, která zjišťují pohlaví žáků, věk, bydliště a etnickou příslušnost, tak data ordinální – která zjišťují na škále například, kterým hodnotám dává žák větší přednost.

Abych si ověřila, že tato zvolená technika je vhodná, předložila jsem dotazník 10 respondentům. Ověřila jsem si tím zároveň validitu dotazníku, tedy zda skutečně dotazník měří, to co má.

Při tvoření dotazníku, jsem měla dilema, zda se mám žáků přímo dotazovat, na to, že jsou Romové. Nakonec jsem ještě před konečným vypracováním dotazníku zjistila, že nikdo z Romů, které jsem oslovila, nemá s tímto sebemenší problém. Všichni se cítí být Romy. Proto byla tato otázka, která byla nutná z důvodu konkrétního rozdělení žáků majority a romských žáků při zpracování dat do dotazníku zařazena.

4.4 Výzkumný soubor

Zvolila jsem si záměrný výběr respondentů. Jednalo se o romské žáky žijící ve Vsetíně ve věku od 13-17 let. Byli to zejména romští žáci osmých a devátých tříd základních škol a žáci učilišť či středních škol. Tuto věkovou kategorii jsem si především vybrala z důvodů, že žáci osmých a devátých tříd se právě rozhodují, na jakou školu po ukončení základní školy chtějí dále jít, již uvažují o své budoucnosti, budoucím povolání, o tom, kam budou jejich kroky životem směřovat. Společně se středoškoláky, kteří se už na své budoucí povolání připravují, přestávají o své budoucnosti jenom snít, již dostávají o své budoucnosti reálnou představu.

Z důvodu nízkého počtu romských žáků daného věku ve Vsetíně jsem výzkum rozšířila i na žáky majoritní většiny a tyto výsledky mezi sebou porovнала. Tyto žáky jsem si vybrala také záměrně, na jedné základní škole, kterou nenavštěvují žádní romští žáci.

Celkem se výzkumu zúčastnilo 68 žáků. Žáků z majority bylo 31 a romských žáků 37. Jak se již zmiňuji výše, bylo romských žáků ve Vsetíně méně, než jsem očekávala. Jen v sociálně vyloučených lokalitách jich původně žilo celkem 63. V průběhu listopadu 2011 ale začaly romské rodiny hromadně odjíždět do Anglie a v dané věkové kategorii jich s rodiči odjelo 44. V jiných lokalitách Vsetína romských žáků od 13-17 let žilo 38, do Anglie s rodiči odjelo 20 žáků.

4.5 Realizace výzkumu a sběr dat

Výzkum proběhl od prosince 2011 do února 2012.

Výzkum jsem rozdělila do dvou částí. První část je spíše popisná, vyjádřena v procentech. Respondenti odpovídali na otázky, které jsem rozdělila do šesti okruhů. V druhé části výzkumu jsem při ověřování hypotéz analyzovala nominální data, závislé a nezávislé proměnné a hledala mezi nimi souvislosti. Použila jsem i dvě testové statistické metody.

Abych si zajistila co možná největší návratnost dotazníku, účastnila jsem se v romských rodinách vyplňování. Mohla jsem tím odpovídat na dotazy, abych zabránila případnému nepochopení nebo nejasnosti otázky. Některé rodiny jsem navštívila s romským terénním sociálním pracovníkem městského úřadu, jiné jsem navštívila sama. Se spoustou těchto rodin se setkávám ve svém zaměstnání, proto nebyl žádný problém v komunikaci s rodinami. Všechny rodiny se chovaly vstřícně a rodiče s vyplněním dotazníků svými dětmi souhlasili. Romským žákům jsem vše vysvětlila. S vyplňováním dotazníku neměly téměř žádné problémy. Otázkám rozuměli. Celkový čas při vyplňování dotazníku jim trval okolo 15 až 20 minut. U romských respondentů jsem se rozhodla k tomuto individuálnímu způsobu vyplňování z důvodů, aby se respondenti vzájemně neovlivňovali a měli tak na vyplňování klid. Výzkumu se zúčastnili všichni romští žáci dané věkové kategorie, žijící ve Vsetíně. S vyhledáváním velkého počtu těchto rodin, především těch, které žijí mezi majoritou, mně pomohli terénní sociální pracovníci Organizační složky města – terénní sociální práce Městského úřadu ve Vsetíně. Návratnost dotazníků byla u Romů tedy stoprocentní.

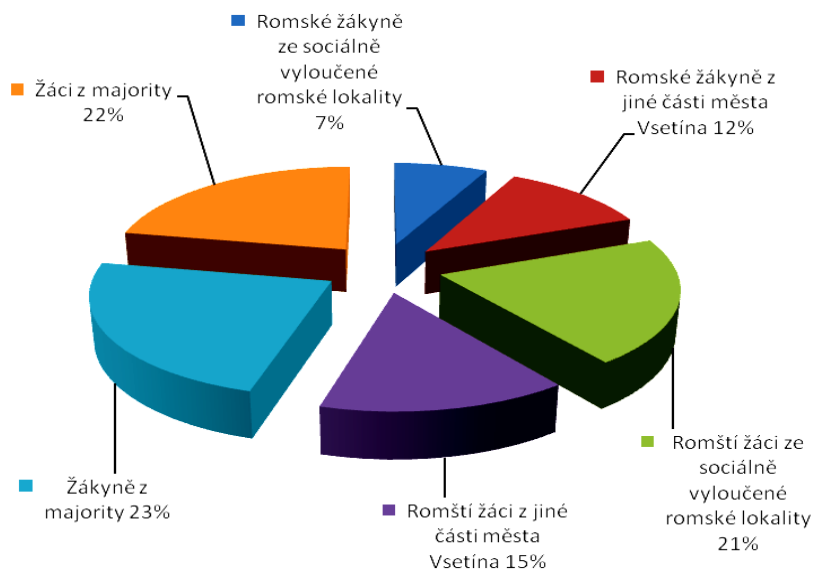
Dotazníkové šetření u žáků majority proběhlo na jedné vsetínské základní škole bez mé účasti. Dotazníky jsem předala zástupci ředitele mnou vybrané školy. Ten při výuce občanské nauky v jedné třídě dotazníky rozdal a žákům vše vysvětlil. Ten den nebyl ve třídě nikdo nemocen. I zde byla návratnost dotazníků stoprocentní.

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Veškerá získaná data v dotazníku jsem převedla do tabulek v Excelu a procentuálně vyjádřila. Pro lepší názornost jsem některá data zpracovala do tabulek a grafů. Otázky jsem tematicky rozdělila a utřídila do šesti kapitol. V první kapitole jsou demografické údaje o respondentech. Druhá kapitola je zaměřena na oblast vzdělanostních aspirací. Třetí kapitola zahrnuje otázky týkající se zájmu a vlivu rodiny na vzdělávání. Další kapitola se zaměřuje na to, zda se žákům líbí lokalita, ve které žijí a jestli v budoucnu chtějí bydlet společně s majoritou, nebo ne. Předposlední kapitola se dotýká budoucího zaměstnání. Poslední kapitola se zaměřuje na životní cíle. Každou kapitolu jsem procentuálně podle odpovědí vyhodnotila a popsala. Také jsem se v každé kapitole snažila výsledky okomentovat a vyjádřit se k zajímavostem nebo výsledkům (zvýrazněné tučným písmem).

5.1 Demografické údaje

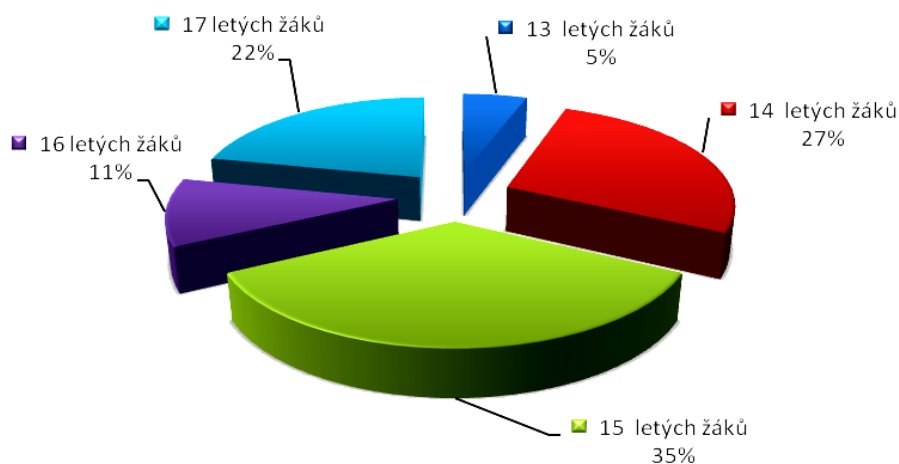
V první kapitole uvádím demografická data. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 68 respondentů (100%) ve věku od 13-17 let. Z tohoto počtu bylo 37 romských respondentů (54%) a 31 respondentů (46%) z majority.

Obrázek 4. Rozdělení respondentů

V sociálně vyloučených romských lokalitách žije 5 romských respondentek (7%) a 14 romských respondentů (21%). Mezi majoritou žije 8 romských respondentek (12%) a 10 rom-

ských respondentů (15%). Z majoritní společnosti se dotazníkového šetření účastnilo 16 respondentek (24%) a 15 respondentů (22%).

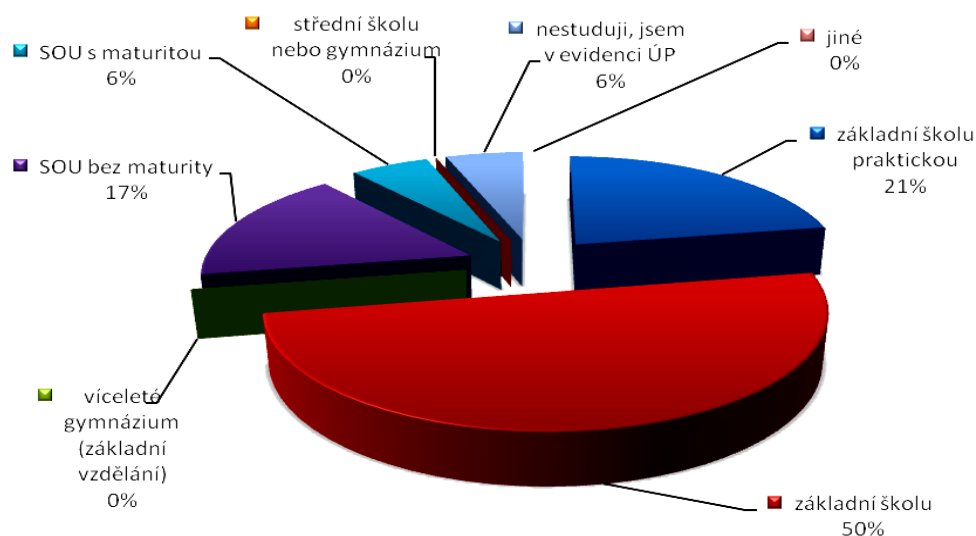
Obrázek 5. Věkové složení romských respondentů

Věkové složení romských respondentů je širší. Výzkumu se účastnili 2 respondenti (5%) ve věku 13 let, 10 respondentů (27%) ve věku 14 let. Nejpočetněji byla zastoupena věková skupina 15 letých a to v počtu 13 respondentů (35%). Dále se dotazování zúčastnili 4 respondenti (11%) ve věku 16 let a 8 respondentů (22%) ve věku 17 let.

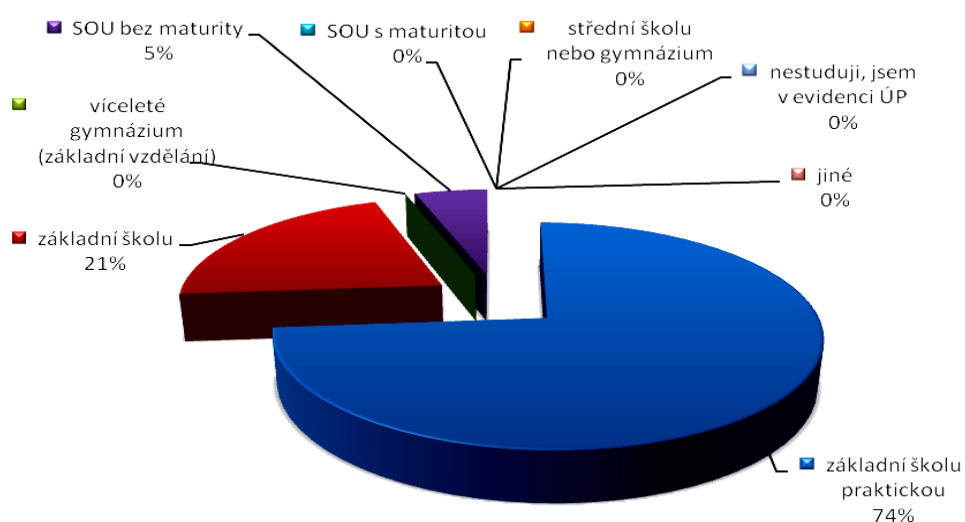
Obrázek 6. Věkové složení respondentů majority

Naproti tomu věkové rozmezí respondentů majoritní většiny je malé. Dotazníkové šetření bylo prováděno pouze v jedné třídě záměrně vybrané základní školy a tak je zde zastoupena jedna menší skupina ve věku 14 let v počtu 9 respondentů (29%) a druhá větší skupina v počtu 22 respondentů (71%) ve věku 15 let.

Obrázek 7. Návštěva školských zařízení romských respondentů žijících mezi majoritou

Z romských respondentů, kteří bydlí mezi majoritou - neromy, navštěvuje běžnou základní školu 9 respondentů (50%). Základní školu praktickou navštěvují 4 respondenti (21%) a střední odborné učiliště bez maturity navštěvují 3 respondenti (17%). 1 respondent (6%) navštěvuje střední odborné učiliště s maturitou a 1 respondent (6%) již nestuduje a je v evidenci úřadu práce. Respondenti jiné školy než vyjmenované nenavštěvují.

Obrázek 8. Návštěva školských zařízení u respondentů žijících v sociálně vyloučených romských lokalitách

Odlíšné početní zastoupení je patrné u romských respondentů žijících v sociálně vyloučených romských lokalitách. Běžnou základní školu zde navštěvují pouze 4 respondenti

(21%). Základní školu praktickou oproti tomu navštěvuje 14 respondentů (74%) a střední odborné učiliště bez maturity navštěvuje jen 1 respondent (5%). Respondenti jiné školy než vyjmenované nenavštěvují. Žádný z respondentů není v evidenci úřadu práce.

Samotnou mě zaujaly údaje o počtech respondentů, žijících v sociálně vyloučených romských lokalitách v závislosti na tom, jaké vzdělávací instituce navštěvují. Je zde 53% rozdíl, kdy respondenti, kteří bydlí v sociálně vyloučené romské lokalitě, častěji navštěvují základní školu praktickou. Vždyť z celkového počtu 19 respondentů, kteří v této lokalitě žijí, navštěvuje tuto školu 14 respondentů (74%). Naproti tomu z 18 romských respondentů, kteří žijí mezi majoritou, navštěvují základní školu praktickou jen 4 respondenti (21%).

5.2 Vzdělanostní aspirace

Tato kapitola je zaměřena na vzdělání, kterého by chtěli respondenti dosáhnout. První dvě otázky v dotazníku byly určeny pouze respondentům, kteří navštěvují základní školu. Jednalo se o to, zda po skončení školy, chtějí ve studiu pokračovat, či nikoli a na jakou školu by se po ukončení té základní vydali. Další otázky v dotazníku již patřily všem respondentům.

Tabulka 1. Uplatnění po ukončení základní školy

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL ² Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Následné studium	11	85	8	44	31	100
Zaměstnání – práce	1	8	6	33	0	0
V evidenci úřadu práce	0	0	2	11	0	0
Rodina (dítě)	0	0	1	6	0	0
Zůstat doma	0	0	0	0	0	0
Nevím	1	8	1	6	0	0

² SVRL - sociálně vyloučená romská lokalita (tuto zkratku využívám pouze v tabulkách pro úsporu místa)

Po ukončení základní školy chce jít studovat 31 neromských respondentů (100%). U romských respondentů již vidíme značné rozdíly. Studovat chce jít 11 romských respondentů (85%) žijících mezi majoritou oproti 8 romským respondentům (44%) žijícím v sociálně vyloučených romských lokalitách. Dále 1 romský respondent (8%) žijící mezi majoritou by chtěl nastoupit do práce a 1 respondent (8%) se ještě nemůže rozhodnout. Oproti tomu 6 romských respondentů (33%) žijících v sociálně vyloučených romských lokalitách chce po ukončení základní školy nastoupit do práce. Již nechce studovat. Dále 2 (11%) romští respondenti chtějí jít na úřad práce, 1 romský respondent (6%) by chtěl založit rodinu a mít dítě a 1 (6%) respondent ještě neví (viz. Tabulka 1).

Ve výsledcích je vidět velký rozdíl mezi respondenty majority a romskými respondenty ze všech lokalit. Všechny 31 respondentů (100%) z majority by chtělo po ukončení základní školy jít studovat, proti 19 romským respondentům (61%) ze všech lokalit. Právě na tyto celkové negativní výsledky romských respondentů mají vliv ti, kteří žijí v sociálně znevýhodněných romských lokalitách.

Tabulka 2. Výběr školy po ukončení základní školy

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
SOU bez maturity	7	54	11	61	2	6
SOU s maturitou	4	31	3	17	9	29
Střední škola - Gym- názium	0	0	0	0	20	65
Nejít na žádnou ško- lu	2	15	4	22	0	0

Tabulka 2 dokládá, že 20 respondentů (65%) z majority by chtělo nastoupit na střední školu nebo Gymnázium. 9 respondentů (29%) na střední odborné učiliště s maturitou a 2 respondenti (6%) na střední odborné učiliště bez maturity. 7 romských respondentů (54%) žijících mezi majoritou by chtělo nastoupit na střední odborné učiliště bez maturity, 4 respondenti (31%) na střední odborné učiliště s maturitou a 2 respondenti (15%) nechtějí nastoupit do žádné školy. Ze sociálně vyloučené romské lokality by chtělo na střední od-

borné učiliště bez maturity nastoupit 11 romských respondentů (61%), 3 respondenti (17%) na střední odborné učiliště s maturitou a 4 respondenti (22%) se již vzdělávat nechtějí.

Vidím patrný rozdíl v Tabulce 1 a Tabulce 2. I když 10 romských respondentů (56%) ze sociálně znevýhodněné romské lokality odpovědělo v Tabulce 1, že po ukončení základní školy nechce jít studovat, v Tabulce 2 již odpovídají jen 4 respondenti (22%), že nechtějí jít na žádnou školu. Tento rozdíl může pramenit z toho, že v první otázce byli dotázáni na to, jaká jsou jejich přání, co chtějí po ukončení základní školy dělat dál. Kdežto v druhé otázce se již mohla projevit i přání rodičů, na jakou školu by chtěli, aby jejich děti nastoupily.

Tabulka 3. Vzdělání, kterého by respondenti chtěli dosáhnout

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Základní vzdělání	2	11	10	53	0	0
Vyučen bez maturity	8	44	6	32	1	3
Vyučen s maturitou	7	39	3	16	5	16
Střední vzdělání	0	0	0	0	0	0
Vyšší odborné vzdělání	0	0	0	0	2	6
Vysokoškolské vzdělání	1	6	0	0	23	74

Nejčastěji uváděné vzdělání, kterého by chtěli dosáhnout respondenti z majority je vysokoškolské vzdělání. Uvedlo ho celých 23 respondentů (74%). Dále 2 respondenti (6%) z majority uvedli vyšší odborné vzdělání, 5 respondentů (16%) vyučení s maturitou a 1 respondent (3%) vyučení bez maturity. U Romů žijících v majoritě se vyskytl pouze 1 respondent (6%), který by chtěl dosáhnout vysokoškolského vzdělání, 7 respondentů (39%) by chtělo dosáhnout vyučení s maturitou, 8 respondentů (44%) vyučení bez maturity a 2 respondenti (11%) pouze základní vzdělání. Romové žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě usilují o vyučení s maturitou pouze v počtu 3 respondentů (16%), 6 respondentů (32%) chce dosáhnout vyučení bez maturity a 10 respondentům (53%) stačí pouze základní vzdělání (viz. Tabulka 3).

Dále jsem zjišťovala - **otázka v dotazníku číslo 7.** (viz. příloha P I), zda si respondenti myslí, že jim vyšší vzdělání umožní najít si lepší práci. 30 respondentů (97%) z majority uvedlo na tuto otázku ano, nebo spíše ano, 1 respondent (3%) odpověděl, že nikoliv. 16 romských respondentů (89%) žijících v majoritě odpovědělo kladně, 2 respondenti (11%) záporně. 14 romských respondentů (74%) žijících v sociálně vyloučené romské lokalitě si myslí, že jim vyšší vzdělání umožní najít si lepší práci, ale 5 respondentů (26%) o tom pochybuje.

Na dotaz zda pro své budoucí povolání potřebují být respondenti vzdělání - **otázka v dotazníku číslo 8.** (viz. příloha P I), odpovídali následovně. Všechny 31 respondentů (100%) z majority odpovědělo na tuto otázku ano, nebo spíše ano. 17 romských respondentů (95%) žijících v majoritě odpovědělo taktéž kladně, 1 respondent (6%) záporně. 17 romských respondentů (89%) žijících v sociálně vyloučené romské lokalitě si myslí, že pro své budoucí povolání potřebují být vzdělání, jen 2 respondenti (11%) si to nemyslí.

I v těchto výsledcích pocít'ují především u romských respondentů ze sociálně vyloučené romské lokality pochybnosti o potřebnosti vzdělání. Zdá se mi, že potřebnost vzdělání velmi podceňují.

5.3 Zájem a vliv rodiny na vzdělávání

V rámci výzkumu byl zjišťován zájem rodiny na vzdělávání respondentů a taktéž následná pomoc s výběrem budoucího povolání.

Tabulka 4. Zájem rodičů o školní výsledky

	Rom - Romka	%	Rom – Romka SVRL	%	Nerom - neromka	%
	Σ		Σ		Σ	
Ano	16	89	10	53	21	68
Spíše ano	2	11	8	42	9	29
Spíše ne	0	0	1	5	1	3
Ne	0	0	0	0	0	0

Tabulka 4 dokládá, že o školní výsledky respondentů jak majority, tak minority se rodiče zajímají. Není zde vidět přímý nezájem rodičů.

Tabulka 5. Pomoc s přípravou do školy

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Rodiče	14	78	14	74	14	45
Sourozenci	1	6	1	5	5	15
Kamarádi	0	0	0	0	4	13
TSP ³	2	11	2	11	0	0
Nikdo	1	6	2	11	8	26

Velké rozdíly v pomoci s přípravou na vyučování a úkoly mezi romskými respondenty žijícími mezi majoritou a romskými respondenty bydlícími v sociálně vyloučených lokalitách nejsou. Tento rozdíl je dle Tabulky 5 zcela minimální. 14 romských respondentů (78%) žijících mezi majoritou odpovědělo, že jim s úkoly nejvíce pomáhají rodiče a stejně tak jako 14 romským respondentům (74%) žijícím v sociálně vyloučených lokalitách. Jiná situace je u respondentů majority, kde rodiče pomáhají pouze 14 respondentům (45%) a 8 respondentům (26%) nepomáhá nikdo.

Tento rozdílný výsledek mezi majoritou a Romy si vysvětlují tím, že respondenti majority jsou o něco samostatnější v plnění školních povinností. Na druhou stranu také potřebují pomoci, ale tuto pomoc nehledají jen u rodičů, ale i sourozenců a kamarádů. To, že tuto pomoc hledají u svých vrstevníků, může být způsobeno pracovní vytížeností jejich rodičů.

Tabulka 6. Podpora dalšího studia rodiči

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Ano	16	89	12	63	31	100
Ne	2	11	0	0	0	0
Nevím	0	0	7	37	0	0

³ TSP – terénní sociální pracovníci

31 respondentů (100%) neromů udává, že jejich rodiče chtějí, aby se dále vzdělávali a studovali. 16 romských respondentů (89%) bydlících mezi majoritou, udává, že jejich rodiče chtějí, aby také dále studovali. Jen 2 romští respondenti (11%) bydlící mezi majoritou uvedli, že si rodiče jejich další studium nepřejí. U respondentů žijících v sociálně vyloučených lokalitách je tato situace nepatrně jiná. 12 respondentů (63%) uvádí, že si rodiče přejí, aby dále studovali, ale 7 respondentů (37%) sdělilo, že to neví (viz. Tabulka 6).

Tato situace ukazuje na skutečnost, že si respondenti nejsou jisti podporou svých rodičů pro případné další studium.

Tabulka 7. Pomoc s výběrem budoucího povolání

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Rodiče	12	67	10	53	24	77
Sourozenci	0	0	2	11	0	0
Kamarádi	1	6	1	5	1	3
Učitelé	1	6	1	5	0	0
Sociální pracovníci	1	6	1	5	0	0
Někdo jiný	0	0	0	0	0	0
Nikdo	3	17	4	21	6	19

S výběrem budoucího povolání všem respondentům ponejvíce pomáhají rodiče. Významné rozdíl se zde nenacházejí. Největší pomoc u rodičů nacházejí respondenti majority, kde rodiče zahrlo 24 respondentů (77%). Poté rodiče uvedlo 12 romských respondentů (67%) žijících mezi majoritou a 10 romských respondentů (53%) žijících v sociálně vyloučených lokalitách. Dále se objevovala největší četnost odpovědí, že s výběrem povolání nepomáhá nikdo, nebo že pomáhají sourozenci, kamarádi, učitelé nebo sociální pracovníci (viz. Tabulka 7).

Tabulka 8. Ve výběru povolání respondenty zcela ovlivňují:

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Rodiče	11	61	13	68	10	32
Sourozenci	0	0	1	5	0	0
Učitelé	11	61	7	37	0	0
Kamarádi	3	17	0	0	2	6
Komunita	1	6	0	0	4	13
Média	0	0	3	16	2	6

Všichni respondenti shodně uvádí, že největší vliv na výběr povolání mají rodiče (viz. příloha P II). Dále romské respondenty při výběru povolání, zcela anebo velice ovlivňují učitelé. Jedná se o 11 romských respondentů (61%) žijících mezi majoritou a 13 romských respondentů (68%) žijících v sociálně vyloučených lokalitách. Romské respondenty dále velice ovlivňují sourozenci. Na respondenty majority nemají učitelé a sourozenci téměř žádný vliv (viz. příloha P II a Tabulka 8).

5.4 Otázka bydlení

Tato kapitola je zaměřena na to, zda se respondentům líbí prostředí, ve kterém bydlí, zda zde chtějí bydlet i nadále, nebo se chtějí vymanit z této lokality a zda chtějí žít samostatně nebo integrovaně s majoritou.

Tabulka 9. Chtějí respondenti zůstat bydlet, tam, kde doposud bydlí?

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Ano	10	56	4	21	8	26
Spíše ano	7	39	1	5	12	39
Spíše ne	1	6	8	42	8	26
Ne	0	0	6	32	3	10

Na dotaz, zda se respondentům líbí místo kde bydlí a zda by zde chtěli bydlet i do budoucna, odpovídali respondenti různě. 10 romských respondentů (56%), kteří bydlí mezi majo-

ritou, by zde chtěli zůstat bydlet i nadále a 7 romských respondentů (39%) by zde chtělo raději také zůstat, pouze 1 romský respondent by zde spíše nebydlel. Zcela rozdílně odpovídali romští respondenti žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě. Pouze 4 romští respondenti (21%) by chtěli v této lokalitě žít i nadále, 1 respondent by zde chtěl také spíše zůstat, ale 8 romských respondentů (42%) by zde již raději nebydlelo a 6 romských respondentů (32%) by zde zcela určitě nezůstali bydlet.

Z Tabulky 9 jde jasně vyčíst rozdíl mezi romskými respondenty bydlícími mezi majoritou a respondenty bydlícími v sociálně vyloučených romských lokalitách. Celkem 14 romských respondentů (74%) ze sociálně vyloučených lokalit, by nadále v těchto lokalitách žít nechtělo. Kdežto bydlení v majoritě vyhovuje 17 romským respondentům (95%), kteří mezi majoritou již bydlí.

Tabulka 10. Představa o bydlení v budoucnu

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Pouze s Romy	1	6	3	16	0	0
Smíšeně s majoritou	15	83	11	58	1	3
Pouze s majoritou	2	11	5	26	30	97

30 respondentů (97%) neromů uvedlo, že chtějí v budoucnu bydlet pouze s majoritou a 1 respondent (3%) uvedl, že by bydlel smíšeně, integrovaně s Romy. 2 romští respondenti (11%) žijící mezi majoritou by chtěli nadále bydlet jen s majoritou, 15 respondentů (83%) by chtělo bydlet smíšeně, nejenom s Romy, ale i s majoritou a 1 respondent (6%) chce bydlet pouze s Romy. Ze sociálně vyloučené romské lokality by chtělo s majoritou bydlet 5 romských respondentů (26%), 11 respondentů (58%) by chtělo bydlet s Romy i majoritou a 3 respondenti (16%) pouze s Romy (viz. Tabulka 10).

Co se týká majoritních respondentů a možného bydlení s Romy, výsledek nebyl nijak překvapující. Není ani divu, že je bydlení s Romy, poté co prezentují česká média, nikterak neláká. Spíše mě překvapil počet romských respondentů ze sociálně vyloučené romské lokality, kteří by nechtěli vůbec bydlet s Romy, ale pouze s majoritou.

5.5 Volba povolání

V tomto okruhu jsem se respondentů dotazovala na jejich budoucí povolání. Zda chtějí podnikat, být zaměstnanci nebo pobírat sociální dávky. Také mě zajímalo, zda již mají představu o svém budoucím povolání a o tom, jaké vzdělání k němu budou potřebovat.

Tabulka 11. Zaměstnání versus podnikání

Výběr	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Zaměstnanec	16	89	10	53	11	35
Podnikatel	2	11	8	42	20	65
Pobírat sociální dávky	0	0	1	5	0	0

Jak je patrné z Tabulky 11 neromové mají větší aspirace v budoucnu podnikat. Podnikat by jich chtělo 20 (65%) a být v zaměstnaneckém poměru jen 11 (35%). Oproti tomu Romové žijící mezi neromy se do podnikání pouštět nechtějí. Podnikat by chtěli pouze 2 respondenti (11%) a být v zaměstnaneckém poměru 16 respondentů (89%). Zcela jiný je početní poměr v budoucím podnikání u Romů žijících v sociálně vyloučené romské lokalitě. Zde je poměr téměř vyrovnaný. Podnikat by chtělo 8 respondentů (42%) a být v zaměstnaneckém poměru 10 respondentů (53%). 1 respondent (5%) by pracovat nechtěl vůbec, chtěl by pobírat sociální dávky.

Tento velký rozdíl mezi Romy bydlícími mezi majoritou a Romy bydlícími v sociálně vyloučené romské lokalitě, si nedokážu zcela vysvětlit. Snad jen, že respondenti, kteří bydlí v sociálně vyloučené romské lokalitě, kolem sebe vidí jen nezaměstnanost a nemožnost přijetí do zaměstnání. Snad proto by se chtělo pokusit tolik respondentů podnikat.

Tabulka 12. Profesní aspirace respondentů

Rom - Romka	Σ	Rom – Romka SVRL	Σ	Nerom - neromka	Σ
Advokát	1	Automechanik	1	Architektka	1
Automechanik	1	Cukrářka	1	Automechanik	2
Kosmetička	1	Dobré	1	Designérka	2
Kuchař	1	Gynekolog	1	Doktor/ka	3
Letuška	1	Jakékoliv	1	Ekonomka	1
Podnikatel	2	Kadeřnice	1	Finanční poradce	1
Policista	1	Kopáč	1	Fotbalista	1
Právnička	1	Lékař	1	Chemická laborantka	1
Prodavač/ka	3	Mechanik	2	Chemik	1
Sekretářka ÚP	1	Nechce pracovat	1	Kuchař	2
Tesař	2	Podnikat s byty	1	Majitelka hotelu - hoteliérka	2
To je jedno	1	Podnikatel/ka	3	Manažer	2
TSP	1	Taxikář	1	Marketing	1
		Učitel	1	Podnikatel/ka	3
		Umělec	1	Podnikatel s PC	1
		Vizážistka	1	Podnikatelka - něco s jazyky	1
		Zedník	1	Politik	1
		Zubař	1	Právník - právnička	4
				Programátor	3
				Psycholog - psychologka	2
				Spisovatel	1
				Technik	1
				Učitelka v MŠ	2
				Učitelka ZŠ nebo SŠ	1
				Zdravotní sestra	1
				Zubařka	1

Tabulka 12 nám názorně ukazuje, jaké profesní aspirace mají respondenti. Odpovědi je spíše u neromů více, než byl celkový počet respondentů, jelikož někteří respondenti napsali dvě i tři povolání, která by chtěli vykonávat. Naproti tomu jeden respondent tuto otázku

proškrtl a nevyplnil. Respondenti dohromady napsali 51 různých druhů povolání, které by chtěli vykonávat. Uvedu zde jen několik profesí s největší četností odpovědí. Tabulka 12 vše pěkně dokládá. Největší zastoupení mělo jakékoliv podnikání, které napsalo 11 respondentů (16%). Další nejčastější uváděnou profesí bylo povolání právníka, kterou napsalo 5 respondentů (7%). Poté byly stejně početně zastoupené čtyři profese a to profese doktor, kuchař, prodavač a programátor. Každou z těchto profesí by si zvolili vždy 3 respondenti (4%).

Vcelku velký výčet různých druhů povolání mě mile překvapil. Větší různorodost povolání byla patrná u neromských respondentů. Bylo poznat, že se všichni respondenti nad svou budoucností skutečně zamýšlí a již mají představu, jakému oboru by se chtěli věnovat.

V dotazníku v otázce číslo 22. (viz. příloha P I), jsem se respondentů dotazovala v souvislosti s tím, jaké by chtěli povolání vykonávat, na to zda mají představu o tom, jaké vzdělání by k němu potřebovali. Všichni respondenti z majority v počtu 31 (100%) měli představu reálnou. Romští respondenti ze všech lokalit, měli většinou představu správnou. Z celkového počtu 37 romských respondentů podhodnotilo vzdělání, které je nutné k povolání 8 romských respondentů (22%). Například k povolání advokáta a právníka uvedli, že stačí výuční list s maturitou. Naproti tomu 1 (3%) romský respondent uvedl, že k povolání cukrářky potřebuje vysokoškolské vzdělání.

5.6 Životní cíle a plány

Tato kapitola je zaměřena na životní cíle respondentů. Například na to, čemu dávají přednost, zda rodině, vzdělání či zaměstnání.

Tabulka 13. Nejvhodnější věk mít první dítě

Věk	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Před 18 rokem	0	0	0	0	0	0
18-20	1	6	0	0	0	0
21-25	9	50	7	37	17	55
26-30	7	39	8	42	10	32
31-35	0	0	2	11	2	6
36-40	0	0	1	5	0	0
Nikdy	1	6	1	5	2	6

Za nejvhodnější věk, kdy mít první dítě označilo 17 respondentů (55%) majority 21-25 let. Oproti tomu tento věk uvedlo jen 7 romských respondentů (37%) bydlících v sociálně vyloučených romských lokalitách a 8 romských respondentů (42%) zde žijících označilo za nejvhodnější věk kdy mít první dítě 26-30 let. Romští respondenti bydlící mezi majoritou vykazují podobné výsledky jako respondenti majority. Věk 21-25 let uvedlo 9 respondentů (50%). Další výsledky lze vyčíst z Tabulky 13.

Tyto výsledky jsou poměrně překvapující, hlavně u romského etnika, které se vyznačuje nízkým věkem prvorodiček a to právě obzvláště v sociálně vyloučených lokalitách.

Tabulka 14. Co je do budoucna pro respondenty nejdůležitější

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Založit rodinu	1	6	4	21	3	10
Vystudovat školu	10	56	2	11	10	32
Pohodlný život bez nutnosti pracovat	0	0	1	5	0	0
Mít dobrou práci, která mě bude bavit	5	28	7	37	18	58
Vlastnit dům	0	0	2	11	0	0
Cestovat	2	11	3	16	0	0

Pro romské respondenty žijící mezi majoritou je do budoucna nejdůležitější vystudovat školu. Toto uvádí 10 respondentů (56%). Pro 7 romských respondentů (37%) bydlících v sociálně vyloučených romských lokalitách je oproti tomu prvořadé mít dobrou práci, která je bude bavit. Stejně tak se vyjádřilo 18 respondentů (58%) z majority (viz. Tabulka 14).

Tabulka 15. Co respondenti nejvíce chtějí

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Užívat si život	2	11	9	47	12	39
Vlastnit auto	3	17	2	11	0	0
Spoustu přátel	8	44	2	11	3	10
Vysoké vzdělání	3	17	3	16	8	26
Být bohatá/ý	0	0	2	11	3	10
Vdát se, oženit	2	11	1	5	5	16

Respondenti měli na výběr šest položek, u kterých měli označit, co ve svém životě nejvíce chtějí. 8 romských respondentů (44%) bydlících mezi majoritou si vybralo, že nejvíce si přejí mít spoustu přátel. Naproti tomu 9 romských respondentů (47%) ze sociálně vyloučených romských lokalit uvedlo, že by si chtělo užívat života. 12 respondentů (39%) z majority

rity taktéž dává přednost užívání si života, následováno vysokým vzděláním (viz. Tabulka 15).

Tabulka 16. Nejdůležitější hodnota respondentů

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Přátelství	10	56	11	58	14	45
Zdraví	18	100	18	95	21	68
Peníze	6	33	12	63	7	23
Láska	12	67	16	84	16	52
Úplná rodina	13	72	10	53	13	42
Vzdělání	10	56	4	21	10	32

Celkem 18 romských respondentů (100%) bydlících mezi majoritou označilo za nejdůležitější hodnotu v životě zdraví. Zdraví, jako nejdůležitější hodnota vyhrálo u všech respondentů (viz. příloha P III). U romských respondentů žijících mezi majoritou bylo následováno úplnou rodinou v 72% a v 67% láskou, u respondentů majority láskou a přátelstvím (viz. příloha P III a Tabulka 16).

Tabulka 17. Co respondenti v životě určitě chtějí

	Rom - Romka Σ	%	Rom – Romka SVRL Σ	%	Nerom - neromka Σ	%
Dobrou práci	17	94	9	47	26	84
Hodně peněz	8	44	15	79	14	45
Spokojenou rodinu	15	83	12	63	23	74
Auto	9	50	16	84	12	39
Vlastní dům	8	44	17	89	16	52

Co by ve svém životě romští respondenti bydlící mezi majoritou určitě chtěli je dobrá práce (94%), následovaná spokojenou rodinou (83%) a autem (50%) (viz. příloha P IV). Romští respondenti bydlící v sociálně vyloučených romských lokalitách by naproti tomu určitě chtěli vlastní dům (89%), dále auto (84%) a hodně peněz (79%). Respondenti majority ve

svém životě určitě chtějí dobrou práci (84%), v závěsu následováno spokojenou rodinou (74%) a vlastním domem (52%). Oproti romským respondentům by auto určitě chtělo pouze 39% respondentů. Více v příloze P IV a Tabulce 17.

Otázka v dotazníku číslo 19. (příloha P I) se respondentů dotazovala na jejich nejbližší cíle, kterých by chtěli dosáhnout. Respondenti uváděli nepřeborné množství nejbližších cílů. Jejich celý výčet je uveden v příloze P V. Uvedu zde jen nejvíce se opakující odpovědi. Nejčastěji se nejbližší cíle týkaly studia. Až v 97% se o studiu zmiňovali respondenti z majority. Romští respondenti bydlící mezi majoritou studium udávali v 67%. Romští respondenti bydlící v sociálně vyloučených romských lokalitách se ke studiu přikláněli pouze v 32%, stejně tak v 32% je jejich cílem vše, co se týká práce a zaměstnání. Tu zmiňovali v 22% i romští respondenti bydlící mezi majoritou. 2 romští respondenti (11%) bydlící v sociálně vyloučených romských lokalitách udalo, že by rádo odjelo do Anglie (viz. příloha P V).

Otázka v dotazníku číslo 20. (příloha P I) se dotazovala na hlavní cíl respondentů do budoucna. Za svůj hlavní cíl života označila velká část všech respondentů hlavně vše, co se týká práce a zaměstnání (viz. příloha P VI). Respondenti z majority se hodně zacílovali na rodinu a studium. 1 romský respondent (5%) bydlící v sociálně vyloučených romských lokalitách za svůj hlavní cíl označil odchod do Anglie a 1 romský respondent (6%) bydlící mezi majoritou zmiňoval, že by chtěl emigrovat. 1 respondent z majority (3%) uvedl, že jeho hlavním cílem je přežít v tomto státě. Hlavních cílů ale respondenti vypsalí velké množství. Ne všichni respondenti napsali pouze jeden cíl, někteří psali dva i tři hlavní cíle. Nedokázali vybrat pouze jeden (viz. příloha P VI).

6 STATISTICKÁ METODA

Pro ověření stanovených hypotéz jsem se rozhodla, že použiji statistickou metodu pro analýzu nominálních dat a to **test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku**. Jelikož se při dvou stanovených hypotézách vyskytují nízké celkové četnosti, nelze u nich test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku provést. Proto jsem musela pro ověření dvou hypotéz použít **Fisherův kombinatorický test**.

Nulovou a alternativní hypotézu jsem si již stanovila. Abych mohla ověřit stanovené hypotézy, bylo nezbytně nutné si vybrat z dotazníku ty znaky, které mě zajímaly.

6.1 Fisherův kombinatorický test

U tohoto testu si musíme sestavit jak čtyřpolní tabulku, tak tabulky pomocné. V základní tabulce si vyhledáme nejmenší četnost. Číslo s nejmenší četností, které dosazujeme do pomocné tabulky, se poté po jedné zmenšuje, až dosáhne nulové hodnoty. Marginální četnosti na okraji tabulky zůstávají neměnné. (Chráška, 2008, s. 84-85)

Tento test vypočítává „*přímo pravděpodobnost, se kterou bychom mohli neprávem odmítnout nulovou hypotézu, ač by byla správná*“. Pokud je hodnota pravděpodobnosti menší než zvolená hladina významnosti, nulovou hypotézu odmítneme a přijmeme alternativní hypotézu. Pokud je hodnota vyšší než zvolená hladina významnosti, nulovou hypotézu přijímáme, připouštíme její platnost. (Chráška, 2008, s. 84)

Pro tento test jsem zvolila hladinu významnosti, která je pro pedagogický výzkum nejpoužívanější 0,05.

Pro každou tabulku vypočítáme pravděpodobnost p_i podle vzorce:

$$p_i = \frac{(a+b)!(c+d)!(a+c)!(b+d)!}{n!a!b!c!d!}$$

Výsledné pravděpodobnosti dosáhneme součtem všech hodnot p_i , tedy:

$$p = \sum p_i$$

6.1.1 Vzdelanostní aspirace po ukončení základní školy

U respondentů žijících v sociálně vyloučené romské lokalitě a současně u romských respondentů žijících mimo tuto lokalitu bylo zjišťováno, kam se chystají dále po ukončení základní školy. Zda chtějí dále studovat, nebo mají jiné plány.

$1H_0$ - Romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají stejné vzdelanostní aspirace, jako romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.

$1H_A$ – Romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají menší vzdelanostní aspirace, než romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.

$p=0,027$

Stanovená hladina významnosti je 0,05.

Výsledná hodnota pravděpodobnosti je tedy menší než zvolená hladina významnosti. Proto odmítám nulovou hypotézu. **Potvrdila se alternativní hypotéza, že romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají menší vzdelanostní aspirace, než romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.**

6.1.2 Rodičovská podpora při studiu

Mezi respondenty žijícími v sociálně vyloučené romské lokalitě a romskými respondenty žijícími mimo tuto lokalitu, bylo zjišťováno, zda je rodiče podporují při studiu.

$2H_0$ – Romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají stejnou podporu rodičů při studiu, jako romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.

$2H_A$ – Romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají menší podporu rodičů při studiu, než romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.

$p=0,074$

Stanovená hladina významnosti je 0,05.

Výsledná hodnota pravděpodobnosti je tedy větší než zvolená hladina významnosti. Proto přijímám nulovou hypotézu. **Nepotvrdila se alternativní hypotéza, že by romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě měli významně menší podporu rodičů při studiu, než romští žáci žijící mimo tuto lokalitu.**

6.2 Test nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku.

Test nám ověřuje, zda se nachází mezi dvěma proměnnými nějaký vztah. Dá se použít jen tehdy, pokud je celková četnost vyšší než 40. Jestliže by byla celková četnost ≤ 40 a byla $>$ než 20, nesměla by žádná z očekávaných četností být menší než 5. Pro výpočet si vytvoříme čtyřpolní tabulku. Pokud je hodnota testovaného kritéria větší než zvolená kritická hodnota například $\chi^2_{0,01}(1) = 6,635$, nulovou hypotézu odmítneme a přijmeme alternativní hypotézu. Riziko omylu je v tomto případě menší než 1%. Pokud je hodnota nižší než zvolená kritická hodnota, nulovou hypotézu přijímáme, připouštíme její platnost. (Chráška, 2008, s. 82-83)

Pro co nejmenší riziko omylu jsem pro tento test zvolila hladinu významnosti 0,01. Stupeň volnosti je u čtyřpolní tabulky vždy pouze 1 a dá se lehce vypočítat podle vzorce:

$$f = (r - 1) \cdot (s - 1)$$

Pro výpočet χ^2 použijeme vzorec:

$$\chi^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b)(a + c)(b + d)(c + d)}$$

6.2.1 Profesní aspirace

Respondenti z majority a romští respondenti, byli dotazováni, jaké zaměstnání by chtěli nejraději vykonávat.

$3H_0$ – Žáci z majority mají stejné profesní aspirace, jako romští žáci.

$3H_A$ – Žáci z majority mají vyšší profesní aspirace, oproti romským žákům.

$$\chi_{0,01}^2(1) = 6,635$$

$$\chi^2 = \underline{\underline{14,757}}$$

Výsledná hodnota testovaného kritéria je větší než zvolená kritická hodnota $\chi_{0,01}^2(1) = 6,635$, proto odmítneme nulovou hypotézu a přijmeme alternativní hypotézu.

Potvrdila se alternativní hypotéza, že žáci z majority mají vyšší profesní aspirace, než romští žáci. Byla zde prokázána statisticky významná souvislost s tímto tvrzením.

6.2.2 Vzdělanostní aspirace

Mezi respondenty z majoritní společnosti a romskými respondenty bylo zjišťováno, jakého vzdělání chtějí dosáhnout.

$4H_0$ – Žáci z majoritní společnosti chtějí mít stejné vzdělání, jako romští žáci.

$4H_A$ – Žáci z majoritní společnosti chtějí mít vyšší vzdělání, než romští žáci.

$$\chi_{0,01}^2(1) = 6,635$$

$$\chi^2 = \underline{\underline{31,670}}$$

Výsledná hodnota testovaného kritéria je větší než zvolená kritická hodnota $\chi_{0,01}^2(1) = 6,635$, nulovou hypotézu tedy odmítneme a přijmeme alternativní hypotézu. Proto odmítám nulovou hypotézu. **Potvrdila se alternativní hypotéza, že žáci z majoritní společnosti chtějí mít vyšší vzdělání, než romští žáci.** Byla zde prokázána statisticky významná souvislost s tímto tvrzením.

7 SHRNU TÍ VÝSLEDKŮ

Výzkum byl proveden ve Vsetíně u tří skupin respondentů ve věku od 13-17 let. Celkem se ho zúčastnilo 68 respondentů. První skupinou bylo 19 respondentů (28%) – Romů žijících ve dvou sociálně vyloučených romských lokalitách. Druhou skupinu tvořilo 18 romských respondentů (26%), žijících integrovaně v jiných lokalitách Vsetína společně majoritou. Třetí skupinu tvořilo 31 respondentů (46%) z majority, z jedné třídy běžné základní školy. Tato skupina spíše sloužila pro názornost porovnání výsledků.

Jak jsem již uváděla výše ve výsledcích výzkumu, byl nalezen vztah mezi počtem respondentů, kteří žijí v sociálně vyloučených romských lokalitách v závislosti na tom, jaké vzdělávací instituce navštěvují. Z celkového počtu 19 respondentů, kteří žijí v sociálně vyloučených romských lokalitách ve Vsetíně, navštěvuje základní školu praktickou 14 respondentů (74%). Naproti tomu z 18 romských respondentů, kteří žijí ve Vsetíně integrovaně mezi majoritou, navštěvují základní školu praktickou pouze 4 respondenti (21%). Zde vidíme velký 53% rozdíl, kdy respondenti, kteří bydlí v sociálně vyloučené romské lokalitě, častěji navštěvují základní školu praktickou.

Ve výzkumu byly nalezeny nejenom rozdíly ve vzdělanostní aspiraci mezi romskými a neromskými respondenty, ale i mezi samotnými romskými respondenty ze všech lokalit. 100% respondentů z majority by chtělo po ukončení základní školy jít studovat, oproti 61% romským respondentům ze všech lokalit. Romští respondenti žijící mezi majoritou by chtěli jít studovat v 85%, ale respondenti bydlící v sociálně vyloučené romské lokalitě jen v 44%. Právě tímto problémem se zabývala i hypotéza ($1H_A$), která tvrdila, že romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají menší vzdělanostní aspirace, než romští žáci žijící mimo tuto lokalitu. Tato hypotéza byla potvrzena.

Dále Tabulka 2 dokládá, že respondenti majority mají vyšší vzdělanostní aspirace než respondenti romští. Školu s maturitou si vybralo 29 respondentů (94%) z majority a jen 7 romských respondentů (23%) ze všech lokalit. Taktéž Tabulka 3 ukazuje, že vzdělanostní aspirace, kdy respondenti touží po co možná nejvyšším vzdělání, jsou u respondentů majority velké. Celých 74% respondentů z majority touží po vysokoškolském vzdělání, u romských respondentů je to pouze 6%. Dokládá to i hypotéza ($4H_A$), která uvádí, že žáci z majoritní společnosti chtějí mít vyšší vzdělání, než romští žáci. Tato hypotéza byla potvrzena.

Z výsledku výzkumu vyplývá i zjištění, kdy si romští respondenti žijící v sociálně vyloučených romských lokalitách myslí, oproti ostatním respondentům, že jim vyšší vzdělání neumožní najít si lepší práci. Takto odpovědělo 5 romských respondentů (26%), stejně tak 2 respondenti (11%) uvedli, že si nemyslí, že pro své povolání potřebují být vzdělaní. Romští respondenti bydlící mezi majoritou tak skeptičtí nebyli, jen 2 respondenti (11%) si myslí, že jim vyšší vzdělání neumožní najít si lepší práci a 1 respondent (6%) si myslí, že pro své budoucí povolání nepotřebuje být vzdělaný.

Výzkum ukázal, že rodiče všech respondentů mají o školní výsledky svých dětí zájem. Rozdíly se vyskytly pouze v pomoci při přípravě do školy a to mezi majoritou a romskými respondenty. Romským respondentům, pomáhají spíše rodiče. Respondenti majority tuto pomoc vyhledávají i mezi vrstevníky. Celých 100% respondentů majority udává, že jejich rodiče chtějí, aby se dále vzdělávali a studovali. U romských respondentů bydlících mezi majoritou je to již 89%. Jen 2 romští respondenti (11%) bydlící mezi majoritou uvedli, že si rodiče jejich další studium nepřejí. U respondentů žijících v sociálně vyloučených lokalitách je tato situace nepatrně jiná. 63% respondentů uvádí, že si rodiče přejí, aby dále studovali, ale 37% respondentů sdělilo, že si podporou svých rodičů pro případné další studium jisto není. Tato skutečnost byla zpracovaná v hypotéze ($2H_A$). Poněvadž vypočítaná hodnota pravděpodobnosti je vyšší (kdy bychom neprávem odmítli nulovou hypotézu), než mnou zvolená hladina významnosti, připouštíme platnost nulové hypotézy ($2H_0$) a to, že romští žáci žijící v sociálně vyloučené romské lokalitě mají stejnou podporu rodičů při studiu, jako romští žáci žijící mimo tuto lokalitu. Neznamená to ale, že bychom odmítli hypotézu ($2H_A$). Ve výzkumu bylo tedy zjištěno, že rozdíly ve výsledcích mezi romskými respondenty žijícími mezi majoritou a respondenty žijící v sociálně vyloučených lokalitách jsou jen málo významné.

Zajímavé je srovnání u výsledků, které se týkají pomoci při výběru povolání a zároveň toho, kdo tento výběr nejvíce ovlivňuje. Všichni respondenti shodně uvedli, že nejvíce s výběrem povolání pomáhají rodiče a ti také mají největší vliv na výběr povolání. Dále romské respondenty při výběru povolání, zcela nebo velice ovlivňují učitelé a sourozenci. Naopak na respondenty majority nemají učitelé a sourozenci téměř žádný vliv (viz. příloha P II).

Pokud se zaměříme na otázku bydlení, tak z Tabulky 9 jasně vyčteme rozdíl mezi romskými respondenty bydlícími mezi majoritou a respondenty bydlícími v sociálně vyloučených romských lokalitách. Celkem 14 romských respondentů (74%) ze sociálně vyloučených lokalit, by nadále v těchto lokalitách žít nechtělo. Kdežto bydlení v majoritě vyhovuje 17 romským respondentům (95%), kteří mezi majoritou již bydlí.

Výsledek výzkumu, který se týkal majoritních respondentů a jejich možného bydlení s Romy, mě nijak nepřekvapil. Respondentům se vůbec nedivím, že je bydlení s romským etnikem neláká. Vždyť jen stačí sledovat česká média, která nás zásobují jen samými negativními poznatky o romském etniku. Neukazují žádné pozitivní příklady. Co mě ve výzkumu překvapilo, byl počet romských respondentů (26%) ze sociálně vyloučených romských lokalit, kteří by nechtěli bydlet s Romy vůbec, ale pouze s majoritou.

Co se týká volby povolání a celkové profesní aspirace respondentů, můžu uvést, že mě velice potěšil a mile překvapil velký výčet různých profesí. Menší počet byl patrný u romských respondentů, ale i tak bylo poznat, že se všichni respondenti nad svou budoucností skutečně zamýšlí a mají představu, čemu by se chtěli ve svém životě věnovat. Výraznější rozdíl mezi respondenty neromy a Romy se ukázal až v představě, jaké vzdělání by potřebovali k povolání, které uvedli. Neromové měli zcela jasnou a reálnou představu, ale 22% romských respondentů nutné vzdělání k uvedenému povolání zcela podhodnotilo. Z výčtu různých povolání bylo na první pohled patrné, že respondenti z majoritní společnosti uvádějí profese, ke kterým potřebují vyšší vzdělání než romští respondenti. Zde se i potvrdila hypotéza ($3H_A$), která tvrdila, že žáci z majority mají vyšší profesní aspirace, než romští žáci.

K překvapujícím výsledkům ve výzkumu jsem dospěla u otázky, ve které jsem se dotazovala na vhodný věk, kdy mít první dítě. U majority, mě odpovědi nepřekvapily. Zde jsem očekávala, že respondenti budou udávat nejčastější věk od 21-30 let. Tento věk označilo 87% respondentů. U romského etnika, které se vyznačuje nízkým věkem prvorodiček mě právě označení vyššího věku udivilo. 89% romských respondentů bydlících mezi majoritou zaznačilo věk od 21-30 let. V sociálně vyloučených romských lokalitách respondenti značili tento věk v 79%. Dokonce 16% označilo věk ještě vyšší.

Většina respondentů ve svém životě touží po dobrém zaměstnání, které by je bavilo. Romští respondenti žijící mezi majoritou považují dále za důležité vystudovat (56%) a současně

by chtěli mít hodně přátel (44%). To romští respondenti ze sociálně vyloučených romských lokalit, by kromě dobrého zaměstnání (37%), chtěli založit rodinu (21%) a užívat si života (47%). Jako nejdůležitější hodnotu v životě označili všichni respondenti zdraví. Poté byly následovány, láskou, úplnou rodinou, zdravím (viz. příloha P III).

Bez čeho by se romští respondenti bydlící mezi majoritou určitě nechtěli obejít, je dobrá práce, kterou zvolilo 94% respondentů. Tu následovala spokojená rodina s 83%. Stejně pořadí si volili respondenti majority. Dobrá práce u nich získala 84% a spokojená rodina 74%. Romští respondenti bydlící v sociálně vyloučených romských lokalitách se více zaměřovali na materiálně, kdy 89% by chtělo vlastní dům, 84% auto a 79% hodně peněz. Více v příloze P IV a Tabulce 17.

Respondenti vypsali nepřehledné množství svých nejbližších i hlavních životních cílů, kterých by chtěli dosáhnout. Mezi nejčastější nejbližší cíle, bylo vše, co se vztahovalo ke studiu. Jak úspěšné ukončení studia, nebo respondenti chtěli úspěšně zvládnout přijímací zkoušky na střední školy. Méně se ke studiu přikláněli romští respondenti bydlící v sociálně vyloučených romských lokalitách. Někteří respondenti udávali, že by rádi opustili republiku a odjeli do Anglie (viz. příloha P V). Mezi hlavní cíle respondentů patřilo hlavně vše, co se týkalo práce a zaměstnání. Respondenti z majority se hodně zaměřovali především na rodinu a studium. Hlavních cílů bylo vypsáno taktéž mnoho a respondenti si nedokázali vybrat pouze jeden a tak jich vypsali více (viz. příloha P VI).

ZÁVĚR

Tématem této práce bylo zjistit, jaké mají životní aspirace romští žáci ze Vsetína. V teoretické části jsem se zaměřila na život a výchovu v romské rodině, na její vliv na budoucí život. Dále na popis lokalit ve Vsetíně, ve které toto etnikum žije. Taktéž jsem se zaměřila na vzdělávání romských žáků.

V praktické části práce jsem se věnovala zpracování výsledků dotazníkového šetření uskutečněného mezi romskými žáky ve věku od 13-17 let ve Vsetíně a mezi žáky jedné třídy z majority. Otázky jsem tematicky rozdělila a utřídila do šesti kapitol. Pro ověření hypotéz jsem použila dvě testové statistické metody. Následně jsem se celkové výsledky výzkumu pokusila shrnout.

Veškeré výsledky by byly průkaznější, kdyby se výzkumu zúčastnil větší počet Romů v daném věkovém vymezení žijících ve Vsetíně. Bohužel vzorek byl malý z důvodů hromadného odjezdu Romů do Anglie.

Hlavním cílem výzkumu bylo zjistit a porovnat, zda romští žáci, kteří bydlí v sociálně vyloučených romských lokalitách Vsetína, mají nižší životní aspirace, než žáci žijící ve Vsetíně integrovaně, v ostatních lokalitách. Zda sociálně vyloučená romská lokalita ve Vsetíně, jejich aspirace ovlivňuje, nebo zda tato lokalita nehraje vůbec žádnou roli. Také bylo cílem zjistit, jaké mají romští žáci a žáci majority aspirace vzdělanostní, zda chtějí nadále žít ve stejném prostředí, jaké jsou jejich životní cíle.

V této práci jsem se snažila najít souvislosti a příčiny mezi životem v sociálně vyloučené romské lokalitě a životem v majoritní společnosti. Snažila jsem se problém popsat a nějak uchopit.

Jak jsem již uváděla výše, ve výsledcích výzkumu, byl nalezen vztah mezi počtem respondentů, kteří žijí v sociálně vyloučených romských lokalitách v závislosti na tom, jaké vzdělávací instituce navštěvují. Nachází se zde velký rozdíl, kdy respondenti, kteří bydlí v sociálně vyloučené romské lokalitě, daleko častěji navštěvují základní školu praktickou.

Tyto výsledky se mně zdají poměrně alarmující. Jako majoritní společnost bychom měli hledat příčinu, proč tomu tak je. Osobně si myslím, že jedna z hlavních příčin je ta, že tito žáci prostě v těchto vyloučených lokalitách žijí. Tato lokalita je nemotivuje k lepšímu výkonu, tak jako žáky žijící mimo vyloučenou lokalitu.

Romští žáci nemají zcela reálnou představu o vzdělání, které je nutné k jim zvolenému povolání. Romští žáci mají daleko nižší aspirace na svou profesi i svůj budoucí život, než žáci majority. Většinou si volí jen profese, ke kterým jim stačí výuční list bez maturity.

Jako nejbližší cíl vystudovat, dokončit školu, nebo se na školu dostat si volí daleko více romských respondentů žijících mezi majoritou, než respondentů, kteří žijí v sociálně vyloučených lokalitách. I podle těchto cílů již jde usoudit, že vzdělanostní aspirace romských respondentů, kteří bydlí v sociálně vyloučených romských lokalitách Vsetína je nižší, než u respondentů, kteří žijí mezi neromy.

Tato práce svého cíle dosáhla. Ve výzkumu bylo zjištěno, že romské žáky ve Vsetíně skutečně v jejich aspiracích ovlivňuje prostředí, ve kterém vyrůstají a žijí. Jedná se především o aspirace vzdělanostní. Ukázalo se, že životní aspirace romských dětí ve Vsetíně, jsou více podmíněny prostředím, ve kterém žijí než kulturou.

Tato práce neměla za úkol jen popis, ale i zmapování situace. Mohli by se jí inspirovat zástupci Městského úřadu ve Vsetíně a pro příště již neseřehovávat romské občany. Tato práce ukazuje, jak v teoretické části, tak i ve výzkumu, že pokud jsou romští respondenti pohromadě v lokalitách, kde se nevyskytuje majoritní většina, začne se snižovat, nebo stagnovat jejich aspirační úroveň na poli vzdělání. Respondenti začnou být demotivovaní, nevěří, že se jejich situace může zlepšit. Jde to poznat i z výsledků výzkumu, kdy si žáci nestanovují žádné vyšší cíle, kterých by chtěli ve svém životě dosáhnout. Orientují se spíše na materiálně, na okamžitou potřebu. Jde vidět, že dřívější snahy vedení města byly hodně krátkozraké, ukázaly, že tudy cesta v integraci romských občanů nevede.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARISTOTELÉS, 2009. *Etika Nikomachova*. 3. vyd. Přeložil Antonín Kříž. Praha: Petr Rezek. ISBN 80-86027-29-5.
- [2] BALVÍN, Jaroslav, 2004. *Výchova a vzdělávání romských žáků jako pedagogický systém*. Praha: Radix. ISBN 80-86031-48-9.
- [3] BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ, a kol., 1998. *Psychologie a sociologie řízení*. Praha: Management Press. ISBN 80-85943-57-3.
- [4] BUDILOVÁ, Lenka a Marek JAKOUBEK, (eds.), 2007. *Cikánská rodina a příbuzenství*. Ústí nad Labem: Dryada. ISBN 978-80-87025-11-6.
- [5] ČAČKA, Otto, 2002. *Nástin psychologie II: pro doplňující pedagogické studium*. Praha: Paido. ISBN 80-7315-016-6
- [6] ČÁP, Jan a Jiří MAREŠ, 2001. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-463-X.
- [7] DAVIDOVÁ, Eva, 1995. *Romano drom – cesty Romů 1945 – 1990*. Olomouc: Universita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-533-8.
- [8] GOJOVÁ, Alice (ed.), 2009. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. ISBN 978-80-7368-627-7.
- [9] HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ, 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.
- [10] HÜBSCHMANNOVÁ, Milena, 1998. *Šaj pes dovakeras: Můžeme se domluvit*. 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7067-905-0.
- [11] CHRÁSKA, Miroslav, 2008. *Metody pedagogického výzkumu*. Dotisk 1. vyd. Praha: Grada, s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [12] JANOUŠEK, Jaromír., SLAMĚNÍK, Ivan. Sociální motivace. In: VÝROST, Jozef., SLAMĚNÍK, Ivan. (eds.), 2008. *Sociální psychologie*. Praha: Grada, 8. kapitola, s. 147 - 160. ISBN 978-80-247-1428-8.
- [13] KLAPILOVÁ, Světla, 2000. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. Dotisk 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-7076-669-8.

- [14] KRAUS, Blahoslav, 2008. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-383-3.
- [15] KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2006. *Psychologie smysluplnosti existence: Otázky na vrcholu života*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1370-5.
- [16] KOHOUTEK, Rudolf, 2002. *Základy užití psychologie*. Brno: CERM. ISBN 80-214-2203-3.
- [17] NAKONEČNÝ, Milan, 1998. *Psychologie osobnosti*. 2. vyd. Praha: Academia. ISBN 80-200-0628-1.
- [18] NAKONEČNÝ, Milan, 2004. *Psychologie téměř pro každého*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1198-6.
- [19] NAVRÁTIL, Pavel a kol., 2003. *Romové v české společnosti: Jak se nám spolu žije a jaké má naše soužití vyhlídky*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-741-8.
- [20] NEČAS, Ctibor, 2002. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 80-244-0497-4.
- [21] PLHÁKOVÁ, Alena, 2005. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1387-3
- [22] PROKEŠOVÁ, Miriam, 2010. *Romové – Otázky a hledání odpovědi*. Ostrava: Repronis. ISBN 978-80-7329-249-2.
- [23] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2003. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 80-7178-772-8.
- [24] ŘEZÁČ, Jaroslav. 1998. *Sociální psychologie*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-48-6.
- [25] ŘÍČAN, Pavel. 1998. *S Romy žít budeme – jde o to jak*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-250-5.
- [26] SEKYT, Viktor. Romové. In: ŠIŠKOVÁ, Tatjana. (ed.), 2001. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 13. kapitola, s. 119 - 125. ISBN 80-7178-648-9.
- [27] SMÉKAL, Vladimír, 2002. *Pozvání do psychologie osobnosti: Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal. ISBN 80-85947-80-3.

- [28] ŠIŠKOVÁ, Tatjana. (ed.), 2001. *Menšiny a migranti v České republice: My a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-648-9.
- [29] ŠOTOLOVÁ, Eva, 2001. *Vzdělávání Romů*. 2. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-0277-0.
- [30] ŠVEC, Jakub (edt.), 2009. *Příručka pro sociální integraci*. Praha: Úřad vlády ČR. ISBN 978-80-7440-014-8.
- [31] VÁGNEROVÁ, Marie, 2008. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-414-4.

Školské dokumenty a zákony

- [32] Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9. 2007), 2007. Praha: VÚP, s. 102. ISBN 978-80-86034-89-8.
- [33] Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Internetové zdroje

- [34] GAC spol. s r.o. 2006a. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti* [online]. [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_MAPA_analyza_SVL_aAK_CJ.pdf>.
- [35] GAC spol. s r.o. 2006b. *Mapa sociálně vyloučených a sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v České republice* [online]. [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <http://www.esfcr.cz/mapa/int_zl13_5.html>.
- [36] POLIS. *Člověk v tísní*, o. p. s., 2005 – 2008. *Sociální vyloučení* [online]. [cit. 2012-03-18]. Dostupné z: <<http://www.epolis.cz/page.php?location=&menu=first&id=28&idNotion=9>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atd.	A tak dále
č. p.	Číslo popisné
OA	Obchodní akademie
RVP ZV	Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání
SŠ	Střední škola
SOU	Střední odborné učiliště
SVRL	Sociálně vyloučená romská lokalita
TSP	Terénní sociální pracovníci
ÚP	Úřad práce
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1. První sociálně vyloučená lokalita - bývalý tzv. „Pavlačák“, dům č. p. 1336.....	32
Obrázek 2. Druhá sociálně vyloučená lokalita - činžovní dům č. p. 409.....	33
Obrázek 3. Třetí sociálně vyloučená lokalita - Poschla č. p. 2082 a 2083.....	34
Obrázek 4. Rozdělení respondentů	48
Obrázek 5. Věkové složení romských respondentů	49
Obrázek 6. Věkové složení respondentů majority	49
Obrázek 7. Návštěva školských zařízení romských respondentů žijících mezi majoritou	50
Obrázek 8. Návštěva školských zařízení u respondentů žijících v sociálně vyloučených romských lokalitách	50

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1. Uplatnění po ukončení základní školy.....	51
Tabulka 2. Výběr školy po ukončení základní školy	52
Tabulka 3. Vzdělání, kterého by respondenti chtěli dosáhnout	53
Tabulka 4. Zájem rodičů o školní výsledky	54
Tabulka 5. Pomoc s přípravou do školy.....	55
Tabulka 6. Podpora dalšího studia rodiči.....	55
Tabulka 7. Pomoc s výběrem budoucího povolání	56
Tabulka 8. Ve výběru povolání respondenty zcela ovlivňují:.....	57
Tabulka 9. Chtějí respondenti zůstat bydlet, tam, kde doposud bydlí?	57
Tabulka 10. Představa o bydlení v budoucnu	58
Tabulka 11. Zaměstnání versus podnikání.....	59
Tabulka 12. Profesní aspirace respondentů	60
Tabulka 13. Nejvhodnější věk mít první dítě	62
Tabulka 14. Co je do budoucna pro respondenty nejdůležitější	63
Tabulka 15. Co respondenti nejvíce chtějí.....	63
Tabulka 16. Nejdůležitější hodnota respondentů.....	64
Tabulka 17. Co respondenti v životě určitě chtějí	64

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Dotazník

P II: Otázka z dotazníku číslo 10 – Ovlivnění respondentů ve výběru povolání

P III: Otázka z dotazníku číslo 17 – Nejdůležitější hodnota pro respondenty

P IV: Otázka z dotazníku číslo 18 – Co v životě chtějí respondenti mít

P V: Otázka z dotazníku číslo 19 – Nejbližší cíl respondentů

P VI: Otázka z dotazníku číslo 20 – Hlavní cíl respondentů do budoucna

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Milá studentko, milý studente,

Obracím se na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku na téma „Životní cíle romských žáků“. Tento dotazník je zcela **ANONYMNÍ**, proto se nikde **NEPODEPISUJTE**.

Data z něho získané budou sloužit výlučně pro účely mé bakalářské práce. Prosím Vás o co možná nejupřímnější odpovědi. Předem děkuji za Váš čas a ochotu vyplnit dotazník.

Soňa Kinská, studentka Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně

DOTAZNÍK

Pokud není uvedeno jinak, vyber z nabízených možností vždy jen jednu. Vybranou odpověď označ křížkem. U škálových otázek označ podle nápovědy u otázky. V případě otevřených otázek odpověď dopiš.

Pohlaví:

- děvče
- chlapec

Jsem Rom/Romka:

- Ano
- Ne

Věk:

- 13
- 14
- 15
- 16
- 17

Bydlím:

- Vsetín – Poschla
- Vsetín – Jiráskova 409
- Jiná část Vsetína

Navštěvuji školu:

- základní školu praktickou
- základní školu
- víceleté gymnázium (základní vzdělání)
- střední odborné učiliště bez maturity
- střední odborné učiliště s maturitou

- střední školu nebo gymnázium
 - nestuduji, jsem v evidenci ÚP
 - jiné
-

První a druhou otázku vyplní pouze ti, kteří navštěvují základní školu a víceleté gymnázium (absolvují povinnou devítiletou školní docházku)

1. Po ukončení základní školy chci dál:

- Studovat
- Jít pracovat
- Jít na úřad práce
- Mít rodinu (dítě)
- Být doma
- Nevím

2. Na jakou školu chceš po ukončení základní školy nastoupit:

- Střední odborné učiliště bez maturity
 - Střední odborné učiliště s maturitou
 - Střední škola – gymnázium
 - Nechci jít na školu
-

3. Jaké nejvyšší vzdělání chceš mít:

- Základní vzdělání
- Vyučen bez maturity
- Vyučen s maturitou
- Střední vzdělání
- Vyšší odborné vzdělání
- Vysokoškolské vzdělání

4. Zajímají se nebo se zajímali rodiče o tvé výsledky ve škole?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

5. Kdo ti pomáhá nebo pomáhal s přípravou do školy, s úkoly?

- Rodiče
- Sourozenci
- Kamarádi
- Terénní sociální pracovníci
- Nikdo

6. Chtějí rodiče, abys dál studoval/a?

- Ano
- Ne
- Nevím

7. Vyšší vzdělání mi umožní najít si lepší práci:

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

8. Myslíš si, že pro své budoucí povolání potřebuješ být vzdělaná/ý?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

9. Kdo ti nejvíce pomáhá s výběrem tvého budoucího povolání?

- Rodiče
- Sourozenci
- Kamarádi
- Učitelé
- Sociální pracovníci
- Někdo jiný
- Nikdo

10. Kdo tě nejvíce ovlivňuje ve výběru povolání (zakroužkuj podle ovlivnění):

1 – zcela ovlivňuje, 2 – velice ovlivňuje, 3 – středně ovlivňuje, 4 – málo ovlivňuje, 5 – neovlivňuje

Rodiče	1	2	3	4	5
Sourozenci	1	2	3	4	5
Učitelé	1	2	3	4	5
Kamarádi	1	2	3	4	5
Komunita nebo prostředí, kde žiji	1	2	3	4	5
Média	1	2	3	4	5

11. V budoucnu chci:

- Být zaměstnanec
- Být podnikatel
- Pobírat sociální dávky

12. Líbí se ti, místo kde bydlíš a chceš zde bydlet i do budoucna?

- Ano
- Spíše ano
- Spíše ne
- Ne

13. S kým chceš bydlet v budoucnu?

- Pouze z Romy
- Smíšeně - integrovaně s Romy i majoritou
- Pouze s majoritou

14. V kolika letech je dle tebe nejlepší mít první dítě?

- Před 18 rokem
- 18-20
- 21-25
- 26-30
- 31-35
- 36-40
- Nikdy

15. Co je pro tebe do budoucna nejdůležitější:

- Založit rodinu
- Vystudovat školu
- Pohodlný život bez nutnosti pracovat
- Mít dobrou práci, která mě bude bavit
- Vlastnit dům
- Cestovat

16. Co nejvíce chceš:

- Užívat si život
- Vlastnit auto
- Mít spoustu přátel
- Mít co nejvyšší vzdělání
- Být bohatý
- Vdát se, oženit se

17. Která hodnota je pro tebe v životě nejdůležitější? (zakroužkuj podle důležitosti)

1 – nejdůležitější, 2 – velice důležitá, 3 – středně důležitá, 4 – málo důležitá, 5 – nedůležitá

Přátelství	1	2	3	4	5
Zdraví	1	2	3	4	5
Peníze	1	2	3	4	5
Láska	1	2	3	4	5
Úplná rodina	1	2	3	4	5
Vzdělání	1	2	3	4	5

18. V životě chci mít (zakroužkuj podle toho, jak moc to chceš):

1 – určitě chci, 2 – velice chci, 3 – docela chci, 4 – trochu chci, 5 – nemusím mít

Dobrou práci	1	2	3	4	5
Hodně peněz	1	2	3	4	5
Spokojenou rodinu	1	2	3	4	5
Auto	1	2	3	4	5
Vlastní dům	1	2	3	4	5

19. Jaký máš nejbližší cíl, kterého chceš dosáhnout? (napíš)

.....
.....

20. Jaký máš hlavní cíl do budoucna? (napíš)

.....
.....

21. Jaké zaměstnání bys chtěl/a nejraději vykonávat: (napíš)

.....
.....

22. Jaké si myslíš, že budeš potřebovat k tomuto zaměstnání vzdělání?

- Základní vzdělání
- Vyučen bez maturity
- Vyučen s maturitou
- Střední vzdělání
- Vyšší odborné vzdělání
- Vysokoškolské vzdělání

DĚKUJI ZA OCHOTU PŘI VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU!

P II: OTÁZKA Z DOTAZNÍKU ČÍSLO 10 – OVLIVNĚNÍ RESPONDENTŮ VE VÝBĚRU POVOLÁNÍ

1 – zcela ovlivňuje, 2 – velice ovlivňuje, 3 – středně ovlivňuje, 4 – málo ovlivňuje, 5 – neovlivňuje

Ovlivnění respondentů majority

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Rodiče	10	32	10	32	7	23	1	3	3	10
Sourozenci	0	0	3	10	5	16	8	26	15	48
Učitelé	0	0	7	23	5	16	12	39	7	23
Kamarádi	2	6	9	29	8	26	7	23	5	16
Komunita nebo prostředí, kde žiji	4	13	5	16	7	23	3	10	12	39
Média	2	6	3	10	10	32	4	13	12	39

Ovlivnění romských respondentů žijících mezi majoritou

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Rodiče	11	61	6	33	1	6	0	0	0	0
Sourozenci	0	0	13	72	3	17	1	6	1	6
Učitelé	11	61	6	33	1	6	0	0	0	0
Kamarádi	3	17	6	33	7	39	2	11	0	0
Komunita nebo prostředí, kde žiji	1	6	3	17	9	50	4	22	1	6
Média	0	0	6	33	4	22	7	39	4	22

Ovlivnění romských respondentů žijících v sociálně vyloučených lokalitách

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Rodiče	13	68	4	21	1	5	0	0	1	5
Sourozenci	1	5	10	53	5	26	2	11	1	5
Učitelé	7	37	9	47	3	16	0	0	0	0
Kamarádi	0	0	5	26	8	42	6	32	0	0
Komunita nebo prostředí, kde žiji	0	0	4	21	3	16	11	58	0	0
Média	3	16	3	16	2	11	3	16	8	42

P III: OTÁZKA Z DOTAZNÍKU ČÍSLO 17 – NEJDŮLEŽITĚJŠÍ HODNOTA PRO RESPONDENTY

1 – nejdůležitější, 2 – velice důležitá, 3 – středně důležitá, 4 – málo důležitá, 5 – nedůležitá

Nejdůležitější hodnota pro respondenty majority

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Přátelství	14	45	13	42	2	6	1	3	1	3
Zdraví	21	68	7	23	1	3	0	0	2	6
Peníze	7	23	12	39	8	26	3	10	1	3
Láska	16	52	10	32	3	10	1	3	1	3
Úplná rodina	13	42	11	35	4	13	1	3	2	6
Vzdělání	10	32	18	58	2	6	0	0	1	3

Nejdůležitější hodnota pro respondenty žijící mezi majoritou

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Přátelství	10	56	8	44	0	0	0	0	0	0
Zdraví	18	100	0	0	0	0	0	0	0	0
Peníze	6	33	9	50	2	11	1	6	0	0
Láska	12	67	4	22	2	11	0	0	0	0
Úplná rodina	13	72	5	28	0	0	0	0	0	0
Vzdělání	10	56	7	39	1	6	0	0	0	0

Nejdůležitější hodnota pro respondenty žijící v sociálně vyloučených lokalitách

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Přátelství	11	58	8	42	0	0	0	0	0	0
Zdraví	18	95	1	5	0	0	0	0	0	0
Peníze	12	63	6	32	1	5	0	0	0	0
Láska	16	84	3	16	0	0	0	0	0	0
Úplná rodina	10	53	9	47	0	0	0	0	0	0
Vzdělání	4	21	9	47	6	32	0	0	0	0

P IV: OTÁZKA Z DOTAZNÍKU ČÍSLO 18 – CO V ŽIVOTĚ CHTĚJÍ RESPONDENTI MÍT

1 – určitě chci, 2 – velice chci, 3 – docela chci, 4 – trochu chci, 5 – nemusím mít

Co v životě chtějí mít respondenti majority

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Dobrou práci	26	84	3	3	1	3	0	0	1	3
Hodně peněz	14	45	12	13	4	13	1	3	0	0
Spokojenou rodinu	23	74	4	6	2	6	1	3	1	3
Auto	12	39	9	26	8	26	1	3	1	3
Vlastní dům	16	52	10	32	3	10	0	0	2	6

Co v životě chtějí mít respondenti žijící mezi majoritou

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Dobrou práci	17	94	1	6	0	0	0	0	0	0
Hodně peněz	8	44	9	50	0	0	1	6	0	0
Spokojenou rodinu	15	83	3	17	0	0	0	0	0	0
Auto	9	50	4	22	4	22	1	6	0	0
Vlastní dům	8	44	7	39	1	6	0	0	2	11

Co v životě chtějí mít respondenti žijící v sociálně vyloučených lokalitách

	1		2		3		4		5	
	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%	Σ	%
Dobrou práci	9	47	10	53	0	0	0	0	0	0
Hodně peněz	15	79	4	21	0	0	0	0	0	0
Spokojenou rodinu	12	63	7	37	0	0	0	0	0	0
Auto	16	84	2	11	1	5	0	0	0	0
Vlastní dům	17	89	2	11	0	0	0	0	0	0

**PŘÍLOHA P V: OTÁZKA Z DOTAZNÍKU ČÍSLO 19 – NEJBLIŽŠÍ CÍL
RESPONDENTŮ**

Rom - Romka	Σ	Rom – Romka SVRL	Σ	Nerom - neromka	Σ
Být zaměstnaná	2	Být doma	1	Bydlet na vesnici	1
Dostat se do školy	3	Dodělat školu	1	Dodělat SŠ a odmaturovat	6
Mít auto	1	Jít do Anglie	2	Dodělat ZŠ	1
Nevím	1	Mít dobrou práci	2	Mít domek	1
Pracovat	2	Mít maturitu	1	Dostat se na gympl	2
Procestovat Indii	1	Mít moc peněz	1	Dostat se na OA	1
Úspěšně odmaturovat	1	Mít práci – najít práci	2	Dostat se na střední	6
Vystudovat	7	Mít řidičák	2	Mít práci	1
Vyučit se	1	Mít vlastní loď	1	Spokojenou rodinu	1
		Nevím	1	Stát se bohatým	1
		Pracovat	2	Střední škola	1
		Stát se automechanikem	1	Udělat přijímačky	7
		Stát se hudebníkem	1	Vystudovat SŠ	4
		Stát se starostou	1	Vystudovat SŠ i VŠ	2
		Vystudovat	3	Vystudovat VŠ	1

**PŘÍLOHA P VI: OTÁZKA Z DOTAZNÍKU ČÍSLO 20 - HLAVNÍ CÍL
RESPONDENTŮ DO BUDOUCNA**

Rom - Romka	Σ	Rom – Romka SVRL	Σ	Nerom - neromka	Σ
Být podnikatel	1	Být podnikatel	2	Být slavná architektka	1
Být zaměstnaná	1	Jít do Anglie	1	Být úspěšná v osobním životě	1
Cestovat	2	Mít auto	2	Být úspěšná v práci	1
Emigrovat	1	Mít cíl - důležité	1	Být úspěšná v životě	1
Hlavně být zaměstnaný	1	Mít lásku	1	Být vzdělaný, mít hodně přátel	1
Mít práci – najít si práci	2	Mít práci – být zaměstnaný	5	Dobrý prospěch ve škole	1
Mít spokojenou rodinu	1	Nemá	1	Dostat se na školu	1
Najít si (dobrou) práci	4	Užívat si cestování	1	Mít hodně peněz	1
Opustit tuto republiku	2	Vlastnit byt	1	Mít peníze	1
Vařit v hotelu	1	Vzdělat se	1	Mít skvělého manžela	1
Založit si kosmetický salon	1	Založit rodinu	2	Mít vysoké vzdělání	1
Zaměstnaný u stavební firmy	1	Založit si firmu	1	Mít zdravou rodinu	1
				Najít si nové přátele na SŠ	1
				Podnikat	1

			Přežít v tomto státě	1
			Spokojený život	1
			Užívat si život	1
			Vystudovat psychologii	1
			Vyučit se	1
			Zlepšit se v tancování	1
			Zlepšit se ve sportu	1
			Mít dům	2
			Mít peníze	2
			Úspěšně vystudovat	2
			Vystudovat VŠ	4
			Mít spokojenou (šťastnou) rodinu	5
			Mít rodinu - založit rodinu	7
			Mít (dobrou, příjemnou) práci	13